

SZABÓ JÚLIA – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA

A HATÁRON TÚLI MAGYAR FIATALOK SZABADIDŐS MAGATARTÁSA ÉS DIFFERENCIÁLÓDÁSA

Az eddigi ifjúságszociológiai tanulmányok közel mindegyikének a rendszerváltás volt a referenciapontja, az ezt követő változások. Az eddigi kutatások¹ arra utaltak, hogy a tömegkultúra és globalizáció elterjedésével átalakultak a kulturális-szabadidős termékek, és ez a szabadidő szerkezeti átalakulását is eredményezte. A poszt szocialista országokban is kiépült a szórakoztató ipar, ami magával hozta a bőség társadalmát, ezáltal a széleskörű élmények fogyasztása lett jellemző, azonban a lehetőségekhez való hozzáférés egyenlőtlenül oszlik el. Az is megfigyelhető volt, hogy az egyre színesebb kínálat ellenére vagy pont ebből adódóan csökken a hagyományos kulturális termékek iránti kereslet.² Ugyanakkor a hagyományosnak tekinthető kulturális helyszínek szerepe is – az információs és fogyasztói társadalom hatására – átalakult, ami azt jelentette, hogy egyre nehezebben tudtuk megragadni a fiatalok kulturális szabadidős magatartását a csupán *face to face* jellegű helyszínek vizsgálata által. Ezen átalakulások hatására bontakoztak ki a fesztiválkutatások – Sziget Fesztivál,³ Fél-sziget⁴ –, melyek szintén arra törekedtek, hogy megrajzolják a fiatalok fogyasztói profilját. Úgy gondoljuk, hogy ez a referenciapont 2020-tól megváltozik, a rendszerváltás után egy másik jelentős össztársadalmi esemény a 2020-as Covid-19-világjárvány, amikor hirtelen,

-
- 1 Fél-sziget-kutatás (kérdőíves adatfelvétel) 2005-től 2013-ig, azaz kilenc éven keresztül zajlott a Fél-sziget Fesztiválon, amelynek célja a fiatalok fogyasztói profiljának megajzolása volt: Milyen fogyasztói, illetve életstílus szerinti csoportok különböztethetők meg? Mi jellemző az egyes csoportok fogyasztói státusára/magatartására? GeneZYs Kárpát-medencei ifjúságszociológiai felmérés – 2015; Magyar Ifjúság Kutatás – 2016.
 - 2 Szabó Júlia – Hires-László Kornélia: Régi és új kultúra. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont, 2018. 315–351.; Szabó Júlia: Szabadidő és kulturális fogyasztás a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. *Regio*, 2020. 28 (4). 44–71.
 - 3 Gábor Kálmán – Gaul Emil – Szemerszki Marianna: Trendek a Sziget-kutatásban. Az új fiatal középosztály kialakulása. In: Ercsei Kálmán – Veres Valér (szerk.): *WEB. Fesztiválok ifjúsága*. Cova-print: Kolozsvár, 2006. 1–2. 9–34.
 - 4 Ercsei Kálmán – Kiss Zita – Szabó Júlia: Fiatalok szabadidős fogyasztása, önállósodása és jövőképe a marosvásárhelyi Fél-sziget-vizsgálatok alapján. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion: Kolozsvár, 2011. 233–261.

egyik napról a másikra a széleskörű élmények fogyasztása helyett a megszorítások léptek érvénybe.⁵ Kétségtelen, hogy a társadalmi távolságtartás a különböző kulturális programok elmaradása (koncertek, fesztiválok színházi programok, kocsmák bezárása) különösen a fiatalok életére volt és van hatással.

Az ezredfordulót követően négyévente zajlanak nagymintás ifjúságkutatások, amelyek párhuzamosan rögzítik mind a magyarországi, mind pedig a határon túli magyar fiatalok⁶ élethelyzetét. Ezekből a felmérésekből származó ifjúságszociológiai tanulmányok is rávilágítanak arra, hogy átalakultak a fiatalok szabadidős szokásai. A legutóbbi ifjúságkutatás 2020 szeptembere és decembere között zajlott, ami lehetőséget ad arra, hogy részben bemutassuk, milyen változásokat eredményezett a fiatalok szabadidős magatartásában a járványhelyzet, bár úgy véljük, hogy a jelenlegi adatok alapján ezt még csak felszínesen tudjuk megítélni.

Bourdieu (1984)⁷ már a 80-as években rávilágított arra, hogy a kulturális fogyasztásnak kiemelt helye van a társadalmi viszonyok fenntartásában és megváltoztatásában. A modern társadalmakban a fogyasztás társadalomszervező erő lett, ami státuszt erősít, identitást konstruál.⁸ Több más tanulmány is felhívja a figyelmet kulturális/szabadidős fogyasztás kiemelt vizsgálatára a fiatalok körében is, amely a társadalmi különbségeket is nagymértékben meghatározza.⁹ A szabadidő eltöltésének módja, a kulturális fogyasztás a járványhelyzet alatt és feltételezhetően még utána is egy új értelmezési keretet kap, megváltozik. Ezen változások megvizsgálásának kiemelt fontosságot kell tulajdonítani az elkövetkező periódusban.

Tanulmányunk célja, hogy átfogó képet nyújtson a külhoni magyar fiatalok (felvidéki, erdélyi, vajdasági és kárpátaljai) szabadidős és kulturális fogyasztói mintázatának változásáról. A bemutatás során arra törekszünk, hogy a két nagymintás ifjúságkutatás (Magyar Ifjúság Kutatás 2016, 2020) eredményeit összehasonlítsuk. Írásunk első részében a fiatalok szabadidő-használatát mutatjuk be, arra keressük a választ, hogy miként alakult át a fiatalok szabadidős/kulturális fogyasztása. A tanulmány második részében fogyasztói szegmenseket határoztunk meg, és azt vizsgáljuk, hogy milyen tényezők befolyásolják a különböző fogyasztói csoportokba való bekerülést.

5 A tanulmány írása közben kitörő és ezzel párhuzamosan zajló orosz–ukrán háború hasonló fordulópontot jelent a fiatalok életében, különösen a kárpátaljai fiatalok jelenét és jövőjét írja át.

6 A határon túli magyar fiatalokra vonatkozóan (MOZAIK) 2001-ben, (GeneZYs) 2015-ben, illetve (Magyar Ifjúság) 2016, 2020-ban volt adatfelvétel.

7 Bourdieu, Pierre: *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, 1984.

8 Hetesi Erzsébet: A fogyasztás szociológiája. In: Czagány László – Garai László (szerk.): *A szociális identitás, az információ és a piac*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleménye. JATEPress: Szeged, 2004. 267–281.

9 Fábrián Zoltán – Kolosi Tamás – Róbert Péter: Fogyasztás és életstílus. *TARKI, Társadalmi R riport*, 2000. 225–259.; Savage, Mike – Devine, Fiona – Cunningham, Niall – Taylor, Mark – Li, Yaojun – Hjellbrekke, Johs – Le Roux, Brigitte Le – Friedman, Sam – Miles, Andrew: A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment. *Sociology*, 2013. 47 (2). 219–250.

Elméleti diskurzusok az ifjúságkutatásban

Az ifjúságszociológia kutatóit számos kihívás elé állította az a tény, hogy az ifjúsági életpályák szerkezete jelentősen átalakult, kitolódott a felnőttkorba való belépés. Az „ifjúsági korszakváltás” során felértékelődik az ifjúsági kultúra szerepe, megnövekedik a fiatalok autonómiája.¹⁰ A fiatalok egyre bizonytalanabb lépcsőket járnak be, egyrészt akkor, amikor a képzés világából átlépnek a munka világába, éppen ezért olyan átmeneti állapotot választanak, hogy az egyetem mellett elkezdjenek dolgozni, illetve a munka mellett még tovább tanulnak azért, hogy ezt a bizonytalanságot valamennyire kiküszöbölhessék. Másrészt ma már nem tervezhető, hogy a képzési szakaszt munka és egy egész életre szóló munkahely követi.¹¹ Az egyre több iskola és képzés elvégzése után abban reménykednek, hogy kedvező állást kapnak az álláspiacon, azonban a fiataloknak egy életre rugalmasnak kell lenniük: „*ma a munka világába belépő fiatal ritkán talál olyan szakmát, mely olyan, mint tegnap volt, és számolnia kell azzal, hogy holnap sem lesz már ugyanolyan, mint ma*”,¹² emiatt a fiatalok komoly státuszfrusztrációt élnek át.

A fiatalok életében nemcsak a felnőtté válás, illetve munkavállalás terén vannak változások, hanem a szabadidő-eltöltés és szórakozás feltételei is megváltoznak.¹³ A kutatók szerint az ifjúsági korszakváltás eltérően érvényesül a fiatalok különböző szegmensein. A fogyasztói társadalomban egyre hangsúlyosabb a fogyasztási kényszer, de a fiatalok lehetőségei igencsak egyenlőtlenek. A fiatalok körében jelenlévő társadalmi hasadások továbbra is homályosak és nehezen értelmezhetők.

Az ifjúságszociológiában jelenlévő szubkultúra-elmélet azt vizsgálta, hogy a fogyasztás milyen szerepet játszott az osztálytudat kifejezésében. Ezt követően a '70-es, '80-as években megjelenő CCCS-kutatások¹⁴ hatására a hangsúly áthelyeződik a stílusközpontú ifjúsági kultúrák irányába.¹⁵ Sarah Thornton¹⁶ – Bourdieu tőkeelméletére építve – párhuzamot

10 Zinnecker, Jürgen: A fiatalok a társadalmi osztályok terében. In: Gábor Kálmán (szerk.): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szociológiai Műhely: Szeged, 1993. 5–28.

11 Wallace, Claire: Ifjúság, munka és oktatás a posztkommunista Európában: út az individualizáció felé? *Korunk*, 1998. 12–24.

12 Standing, Guy: Prekariátus. Lakosokból állampolgárok. *Fordulat*, 2012. 19 (3). 29–50, itt: 34. (Eredeti tanulmány. The Precariat: from denizens to citizens? *Polity*, 2012. 44 (4). 588–608.)

13 Chisholm, Lynne: Élesebb lencse vagy új kamera? Ifjúságkutatás, ifjúság és társadalmi változás Nagy Britanniában. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúságszociológia*. Belvedere Meridionale: Szeged, 2006. 117–155.; Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m. 315–351. Fekete Marianna: *eIDŐ, AVAGYA SZABADIDŐ BEHÁLÓZÁSA. Generációs kultúrafogyasztás a digitális korban*. Belvedere Meridionale: Szeged, 2018.

14 Birmingham Center for Contemporary Cultural Studies – a birminghami Kortárs Kritikai Kultúrakutatói Központ

15 Bennett, Andy: Szubkultúrák vagy neo-törzsek? A fiatalok, a stílus és a zenei ízlés közötti kapcsolat újragondolása. *Replika*, 2005. 53. 127–143.

16 Thornton, Sarah: *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Wesleyan University Press: London, 1996.

von a szubkultúrák és a magas-, illetve elitkultúra között. Rávilágít, hogy a szubkultúra világára, a magaskultúrához hasonlóan, jellemző egyfajta ízléshierarchia. Ezzel szemben az „omnivore-univore” elmélet szerint a kultúrafogyasztási exkluzivitás eltűnik, és azt mondja, hogy a fogyasztás szokásvilágában egy olyan elmozdulásnak vagyunk tanúi, ami nem az elit- és tömegkultúra tengelye mentén képzelhető el, hanem inkább egy „omnivore-univore” tengelyen.¹⁷ A kulturális mindent fogyasztás jelensége, a mindenevők csoportja Magyarországon és a határon túli magyar fiatalok körében is jelen van,¹⁸ viszont az „univore” típus kelet-európai kontextusban sokkal inkább a passzívok csoportjával jellemezhető. Tehát a magyarországi, illetve a határon túli magyar fiatalok esetében is a kulturális magatartásformák lényegi választóvonalala nem az „omnivore-univore” tengely mentén helyezkedik el, hanem sokkal inkább egy mindenevő-nélkülöző tengelyen.¹⁹

Muggleton azt feltételezi, hogy a posztmodern szubkultúrákban egyre nehezebb fenntartani a szubkultúra határait, a stílusok közötti átjárások felületesebbé fognak válni, és ezáltal a szubkulturális kötődések is. Felfokozott individualizmus van jelen a fiatalok életében, ahol kiemelt szerepet kap az önértelmezés.²⁰ Andy Bennett is amellet érvel, hogy a fogyasztói lét lehetőséget teremtett a fiataloknak arra, hogy elszakadjanak az osztályalapú identitásuktól, és a saját maguk által létrehozott identitással kísérletezzenek.²¹

Az átmenet- és szubkultúra-elméletek közös pontja volt a fiatalok osztályalapú vizsgálata, amelyet Beck a '90-es években (magyarul 2003-ban) megjelenő *Kockázati társadalom* című könyve megkérdőjelezett. Beck paradigmaváltó diskurzusa szerint a modern társadalomban a gazdaság termelése együtt jár a társadalmi kockázatok termelésével,²² az élethelyzetek és életstílusok individualizálódásával. A fiatalok maguk válnak felelőssé életútjuk

- 17 Peterson, Richard A. – Simkus, Albert: How musical tastes mark occupational status groups. In: Lamont, M. – Fournier, M. (szerk.): *Cultivating differences: Symbolic boundaries and the making of inequality*. University of Chicago Press: Chicago, 1992. 152–186.; Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H. (szerk.): *Social Status and Cultural Consumption*. Cambridge University Press, 2010.; Bukodi Erzsébet: Social stratification and cultural participation in Hungary: a post-communist pattern of consumption? In: Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H. (szerk.): *Social Status and Cultural Consumption*. Cambridge University Press, 2010. 139–168.; Sági Matild: Kulturális szegmentáció: „mindenevők”, „válogatósak”, „egysíkúak” és „nélkülözők”? Az „omnivore-univore” modell alkalmazhatósága Magyarországon. *Társadalmi Riport*, 2010. 10 (1). 288–311.
- 18 Szabó Júlia: Kulturális szegmentáció az erdélyi magyar fiatalok körében. *Socio.hu*, 2018. 8 (3). 62–79.; Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m.; Sági, 2010. Kulturális szegmentáció, i.m.; Fekete Matild – Prazsák Gergő: Kulturális kasztrendszer: Autonómia és közösségiség szerepe a fiatalok kulturális aktivitásában. In: Nagy Ágnes – Székely Levente (szerk.): *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: Kutatópont, 2014. 195–218.
- 19 Bukodi Erzsébet: Social stratification and cultural participation in Hungary: a post-communist pattern of consumption? In: Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H. (szerk.): *Social Status and Cultural Consumption*. Cambridge University Press, 2010. 139–168.; Sági, 2010. Kulturális szegmentáció, i.m.; Szabó, 2018. Kulturális szegmentáció az erdélyi magyar, i.m.
- 20 Muggleton, David: *Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Berg: Oxford, 2000.
- 21 Bennett, 2005. Szubkultúrák vagy neo-törzsek?, i.m.
- 22 Beck, Ulrich: *Mi a globalizáció?* Belvedere: Szeged, 2005.

alakításáért, és bár a kiszélesedett döntési térben lehetőségük van az esetleges rossz döntéseik javítására, az egyéneknek több kockázattal kell szembenézniük, nagyobb bizonytalansággal kell megküzdeniük. Beck azt is jelzi, hogy a kockázatok bizonyos csoportokat jobban érintenek, kiemelve a nőket és a fiatalokat, illetve a szegényebb csoportokat, akik még sebezhetőbbé válnak.

Woodman²³ egyetért Beck²⁴ azon észrevételével, hogy a „*konstans egyenlőtlenségi viszonyok palástja alatt*” a fiatalok életében jelen van egy ismeretlen erejű társadalmi individualizálódási folyamat. Blossfeld és társai, Beckhez hasonlóan, szintén kiemelik a globalizációs folyamatok szerepét, és azt feltételezik, hogy hatásai makroelméleti szinten a legtöbb modern társadalomban tetten érhetőek, de ezen hatások országoként eltérőek lehetnek. Ugyanakkor a vizsgált országok mindegyikében azt figyelték meg, hogy a kockázatok a különböző életszakaszban lévőköt eltérő mértékben érintik. A globalizációval járó bizonytalanság a társadalmi csoportok közül legjobban a fiatalokat sújtja, döntéseiket ebben a megváltozott, bizonytalan térben kell meghozniuk. Blossfeld szerint is a fiatalok a globalizációs folyamatok fő vesztesei.²⁵

Schulze élménytársadalomként jellemzi az új társadalomtípust, ami azt jelenti, hogy a rohamosan terjedő élménypiaccal a fiatalok egyre inkább az élet megélése, átélése felé orientálódnak. A szűkösség társadalmában a „kifele irányuló” cselekvés volt jellemző, a mai élménytársadalomban a „befele irányuló” cselekvés válik jellemzővé, vagyis a személyes élmények érzékelhetősége, ami a szabadidő és a munka világában egyaránt jelen van. Úgy gondolja, hogy a mai élménytársadalomban kialakuló életstílusokat, csoportokat (milióket) sokkal inkább a személyes stílus, a képzettség és az életkor határozza meg.²⁶ Clark és Lipset²⁷ amerikai szociológusok Schulzéhoz hasonlóan úgy vélik, a fiatalok inkább az életstílusok szerint strukturálódnak, ami azt jelenti, hogy a széles életstílus-kínálatból mindenki kiválaszthatja a magának megfelelőt.

23 Woodman, Dan: The mysterious case of the pervasive choice biography: Ulrich Beck, structure/agency, and the middling state of theory in the sociology of youth. *Journal of Youth Studies*, 2009, 12 (3). 243–256.; Woodman, Dan: Class, individualisation and tracing processes of inequality in a changing world: A reply to Steven Roberts. *Journal of Youth Studies*, 2010. 13 (6). 737–746.

24 Beck, Ulrich: Túl renden és osztályon? Társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi individualizációs folyamatok és az új társadalmi alakulatok, identitások keletkezése. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Új Mandátum Könyvkiadó: Budapest, 2004. 322–356.

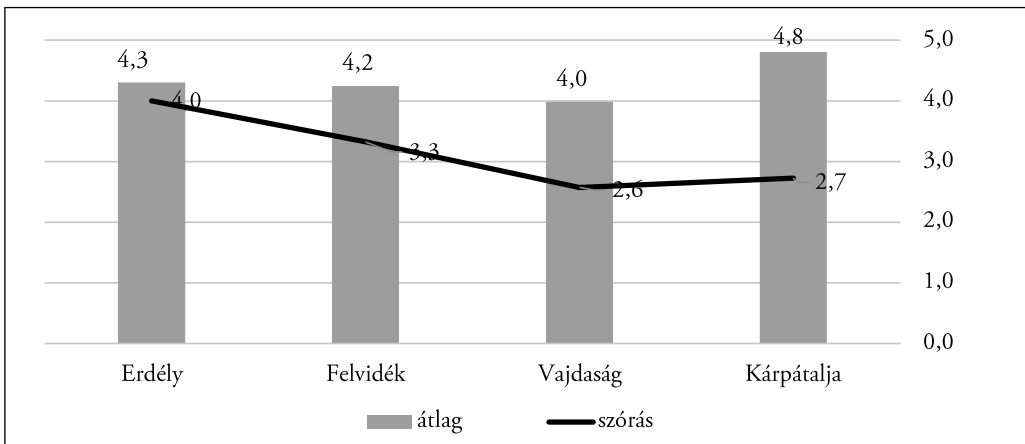
25 Mills, Melinda – Blossfeld, Hans-Peter: Globalization, uncertainty and the early life course. A theoretical framework. In: Blossfeld, Hans-Peter – Klijsing, Erik – Mills, Melinda – Kurz, Karin (szerk.): *Globalization, Uncertainty, and Youth in Society*. Routledge, 2005.

26 Schulze, Gerhard: Élménytársadalom. A jelenkor kultúrszociológiája. A hétköznapi élet esztétizálódása. *Szociológiai Figyelő*, 2000. 15 (1–2). 135–157.

27 Clark, Terry Nichols – Lipset, Seymour Martin: Are social classes dying? *International Sociology*, 1991. 6 (4). 397–410.

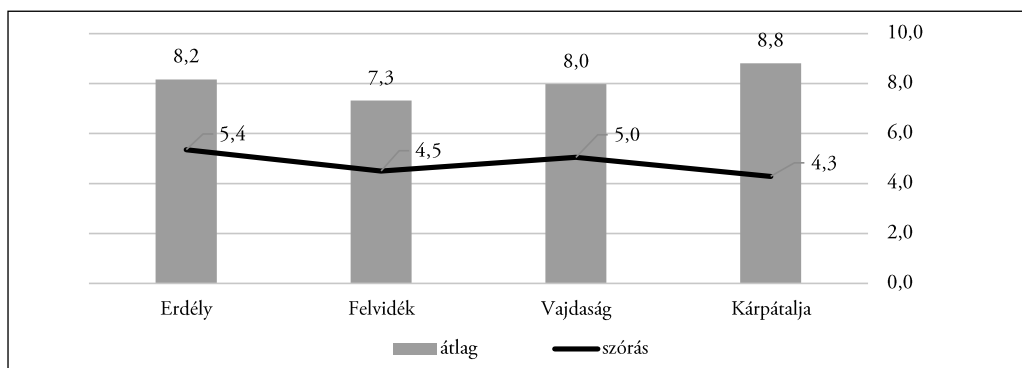
A szabadidő eltöltése hétköznap és hétvégén

A kulturális fogyasztás vizsgálatakor az egyik igen lényeges faktor a szabadidő mennyisége, mivel a legtöbb kulturális tevékenység a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódik. A mai felgyorsuló világunkban az a tendencia figyelhető meg, hogy bár egyre szétágazóbb és színesebb a fiatalok szabadidős magatartása, egyre inkább csökken annak mennyisége. Napjainkban szinte mindenki időhiányban szenved, és ez érvényes a fiatalokra is. Ha az átlagokat vizsgáljuk, akkor a kárpátaljai magyar fiataloknak van a legtöbb szabadideje hétköznap és a vajdaságiaknak a legkevesebb, viszont a szórás mindkét esetben szinte teljesen megegyezik; a legnagyobb szórást az erdélyi magyar fiataloknál láthatjuk (1. ábra).

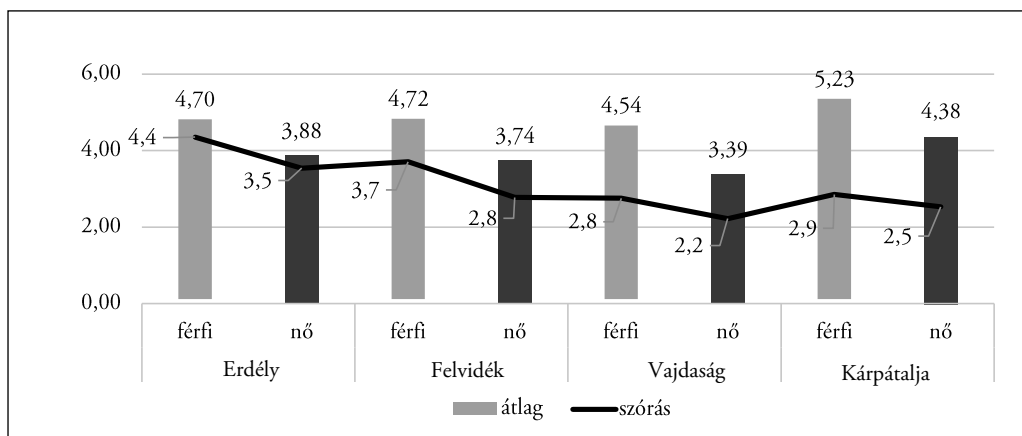
1. ábra: Hétköznap megmaradt szabadidő (órában kifejezve) országoként
(átlag és szórás) (MIK 2020)

Nem mondunk újdonságot azzal, hogy a fiataloknak minden térségben több a szabadideje hétvégén, mint hétköznap. Ebben az esetben is a kárpátaljaiaknak átlagosan (8,8) több szabadidejük van a többi határon túli magyar fiatalokhoz képest, ellenben náluk a legkisebb a szórás (átlagtól való átlagos eltérés), a legnagyobb pedig az erdélyieknél, vagyis sokkal szélesebb spektrumban térnek el a válaszok a matematikai átlaghoz képest. A szórásban tapasztalható eltérés kiértékelésénél figyelembe kell venni az elemszámokat: Erdélyben 2000, Kárpátalján pedig 500 fiatalot kérdeztek le, vagyis az erdélyi minta sokkal színesebb és szélesebb spektrummal rendelkezik, mint Kárpátalja, Vajdaság vagy Felvidék. Elemzésünk minden egyes részében a régiókra vonatkozó következtetéseknél látnunk kell, hogy a nagyobb elemszám miatt az erdélyi és a felvidéki fiatalok válaszai sokkal heterogénebbek, mint a kárpátaljaiaké vagy vajdaságiaké.

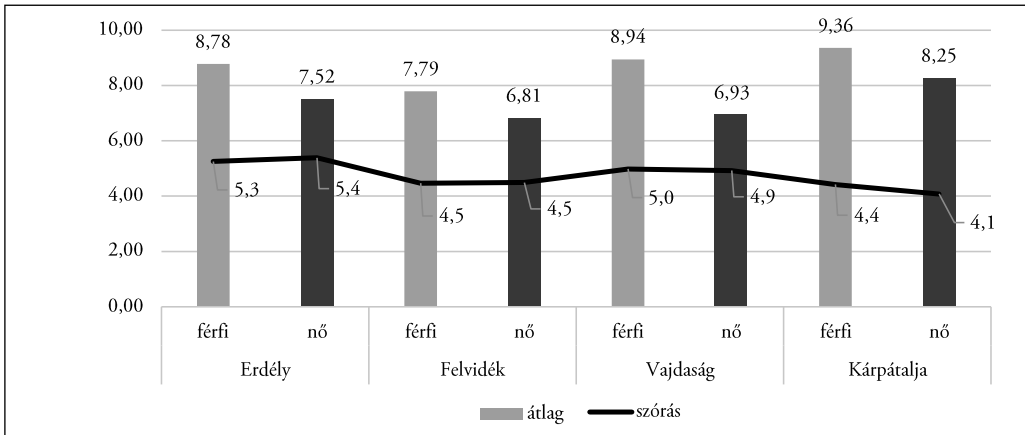

2. ábra: Hétvégi szabadidő (órában kifejezve) alakulása országonként (átlag és szórás) (MIK 2020)

Ha nemek szerint hasonlítjuk össze a határon túli magyar fiatalok hétköznap (1. ábra) és hétvégén (2. ábra) eltöltött szabadidő-mennyiségét, akkor azt láthatjuk mindkét esetben, hogy a férfiaknak minden országban több szabadideje van, mint a nőknek. A nőknek a társadalmi szerepvállalásuk miatt sokkal kevesebb ideje jut a szabadidő eltöltésére, és ez olyan jelenség, amely szinte minden egyes modern, posztindusztriális társadalomban érvényes. A nemi feladatok összemosódásának terjedése mellett a házimunka továbbra is a nők feladata, a férfiak házkörüli munkája gyakran szezonális vagy hanyagolható, ezzel szemben a női feladatok mindennaposak és elodázhatatlanok. Ezek az általános érvényű jellemzők háttérmagyarázatként szolgálnak, ha azt vizsgáljuk, a fiatalok körében mért adatokat vizsgálva miért van több szabadideje a férfiaknak minden egyes régióban.

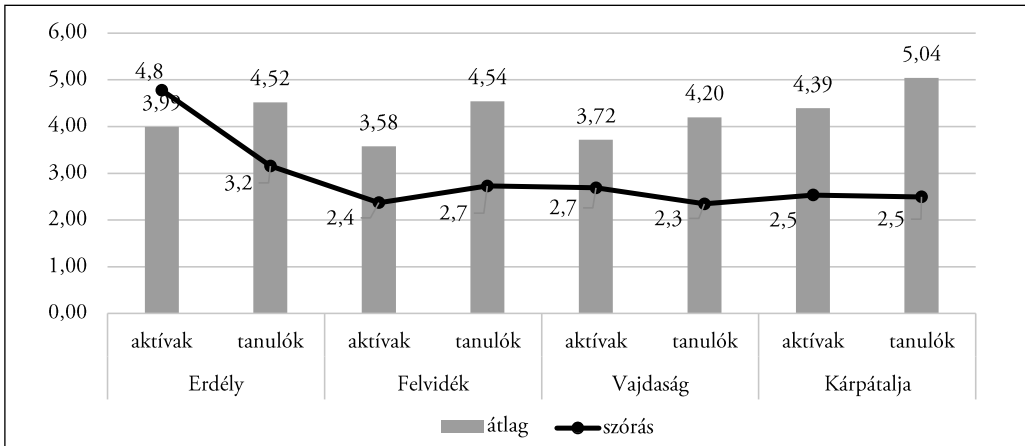

3. ábra: Szabadidő hétköznap országonként nemek szerint (órában kifejezve) (átlag és szórás) (MIK 2020)

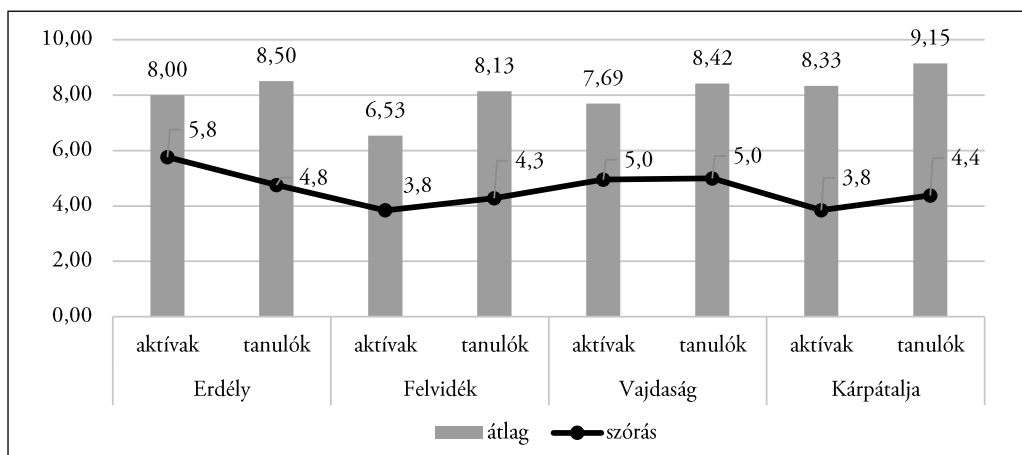
4. ábra: Hétvégi szabadidő országonként nemek szerint (órában kifejezve) (átlag és szórás) (MIK 2020)

Továbbá igen fontos magyarázóerő tud lenni a gazdasági aktivitás – a fiatalok ebben az időben egy igen fontos életváltási időszakon mennek keresztül, és míg az azonos korosztályba tartozók egyes tagjai már családfenntartók, aktív keresők, addig mások még mindig az iskolai keretek között igyekeznek megszerezni felsőfokú végzettségüket.²⁸ Az egymástól szinte teljesen eltérő életforma más és más napirendet, időbeosztást igényel. A tanuló fiatalok több szabadidejével rendelkeznek, mint a gazdaságilag aktív társaik, ez a különbség érvényes a családi állapotra is, az egyedülállóknak több szabadidejük van, mint a házasságban élőknek (5. és 6. ábra).

5. ábra: Szabadidő hétköznap országonként gazdasági aktivitás szerint (órában kifejezve) (átlag és szórás) (MIK 2020)

28 Wallace, 1998. Ifjúság, munka és oktatás, i.m.

6. ábra: Hétvégi szabadidő országonként gazdasági aktivitás szerint (órában kifejezve) (átlag és szórás) (MIK 2020)

Mélyebb vizsgálatot érdemelne, hogy az „aktív keresés” a fiatalok esetében hogyan definiálható, ugyanis a munkakörülmények markánsan befolyásolhatják a szabadidő mennyiségét; egyes országokban nem ritka a kettős munkahely, dupla műszak, az időszakos vagy állandó külföldi munka stb. Ezeket további elemzéseken keresztül lehet még analizálni.

A 2016-os Magyar Ifjúság Kutatáshoz hasonlóan a 2020-as felmérés is érintette a szabadidő-eltöltés kérdéskörét, azzal az eltéréssel, hogy néhány újabb tevékenységi forma került be a kérdőívbe, aktualizálták a fiatalok körében megjelenő újabb tevékenységi kategóriákkal. Egy másik fontos változás, hogy 2016-ban nem volt korlátozva, hány szabadidős tevékenységet jelölhetnek meg a fiatalok,²⁹ 2020-ban viszont csak a legfontosabb három megjelölésére volt lehetőség (1. és 2. táblázat).

A legtöbb erdélyi és vajdasági magyar fiatal szabadidejében elsősorban a barátaival beszélget, a felvidékiek inkább a családjukkal vannak, a kárpátaljaiak életében a család és a barátok egyaránt fontos szerepet töltenek be. Ez a két személyközi kapcsolat jellemzi leginkább a fiatalok szabadidő-eltöltését, és ezt követi a különböző audiovizuális tartalmak fogyasztása Erdélyben, Felvidéken és Vajdaságban, kivétel ez alól Kárpátalja, ahol nagyobb arányban telefonoznak, facebookoznak. A közösségi portálok követése sehol nincs olyan magas arányban, mint Kárpátalján. Az olvasás hasonló arányban van jelen minden határon túli magyar közösségben, és az olvasással egyforma kedveltséggel jelenik meg a sportolás is. Mivel a fiatalok maximum három szabadidős tevékenységet tudtak megnevezni, és a tevékenységi lista is változott, a korábbi adatokkal való összehasonlításra nem

29 Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m.

vállalkozhattunk. 2016-ban, amikor még nem volt korlátozva a tevékenységi forma mennyisége Erdélyben 68 és 62%-kal volt jelen az olvasás, ez 2020-ban 21 és 16%-ra csökkent, a sportolásnál is ugyanilyen lényeges változást láthatunk (2016-ban 66 és 55%). Ami viszont feltűnő eredmény, hogy a többi térségben a korábbi évekhez hasonló tendenciákat mértünk 2020-ban is, a módosult kérdezési forma itt nem volt ilyen hatással, mint az erdélyi magyar fiatalok esetében. Azt is fontos kiemelnünk, amint láthattuk az elemzésben, hogy a határon túli fiatalok életében fontos szerepet tölt be a család, ennek megjelölésére korábban (2016-ban) nem volt lehetőség. Továbbá azt láthatjuk, minden térségre az igaz, hogy a nők inkább olvasnak, míg a férfiak sportolnak, valamint a nők inkább a családdal, a férfiak pedig a barátokkal töltik a szabadidejüket.

A számítógépes játékokkal elsősorban a fiúk/férfiak töltik szabadidejüket – szinte minden régióban azonos módon a fiatalok között 20% fölött van a férfi gamerek aránya, a nők közül csak nagyon kevesen (2; 3 és 5%) jelölték meg ezt a szabadidős tevékenységet. A gamer/játékos világ egyre inkább terjed, és tömegeket érint ez az időtöltés. Egy témára szakosodott kutatói csoport beszámolója szerint 2021-ben a világon összesen 2 958 millió, Európában pedig 408 millió (14%) játékos volt.³⁰ Általános tendencia, hogy elsősorban a férfiakat/fiúkat vonzza a számítógépes játékvilág: a Genfi Egyetemi Kórház szenvedélybetegség ápolásának statisztikái is kimutatták, hogy 43 játékfüggő közül 40 fiú.³¹ Hétségén kevesebben játszanak számítógépes játékot a határon túli fiatalok, hétségén a túrázásra szánt idő növekszik (1. táblázat). Egy 2019-es kutatás eredményei arról számolnak be, hogy maguk a tinédzserek miként látják saját számítógépes használatukat, és a szülők milyen számítógéphasználatot tartanak célszerűnek a gyermeknevelés során. Az eredmények szerint a legelőnyösebb, ha a szülők a tinédzserekkel közösen használják a számítógépet, valamint az okos eszközöket, és az eszközök közös használata mellett párhuzamosan beszélgetnek a használatuk írott és íratlan szabályairól.³² Ahogy Schulze is fogalmazott, a mai élménytársadalomban elsősorban a „befeje irányuló” cselekvés a jellemző,³³ ezt a világhátrány fokozta, a korlátozások miatt átalakult szabadidős szokások által. A pandémia, a modern technika és az internet világa előtt, a szűkösség társadalmában a „kifeje irányuló” cselekvés volt a jellemző, – ám jelenleg egyre több személytelen tevékenység jelenik meg a mindennapok szabadidős szokásaiban. A számítógépes játékok, a közösségi portálok használata és a „nem csinál semmi különöset, csak úgy elvan” tipikus ilyen cselekvési formák (1. és 2. táblázat).

30 <https://newzoo.com/key-numbers>

31 Baranyai Mihály: Elmondanám a szülőnek – avagy gondolatok a digitális gyermekkor baljós örömeiről. *ResearchGate*, 2021. február. Letöltés helye: www.researchgate.net; letöltés ideje: 2022. 07. 20.

32 Mikó Fruzsina – Nagy Beáta: Techviselkedés a családban a kamaszok szemszögéből. *Szociológiai Szemle*, 2021. 31 (2). 30–61.

33 Schulze, 2000. Élménytársadalom, i.m.

	Erdély			Felvidék			Kárpátalja			Vajdaság		
	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.
Barátaival beszélget	62***	53***	57	37***	26***	32	47	43	45	53	47	50
Audiovizuális tartalmat fogyaszt	32	31	32	35	33	34	37	39	38	36	34	35
Családjával van	47***	63***	55	42***	57***	49	34***	55***	45	31***	46***	38
Játszik (játékkonzollal/ számítógépes játékkal)	25***	5***	15	20***	2***	11	22***	3***	12	22***	3***	13
Kirándul, túrázik	13	13	13	6	7	6	8	10	9	4	7	6
Olvas	12***	30***	21	10***	25***	18	9***	27***	18	18*	26*	21
Online/digitális tartalmat hoz létre	6	8	7	3	5	4	5*	10*	7	3	5	4
Semmi különösöt, csak úgy elvan	15	15	15	17*	12*	15	14	16	15	6*	12*	9
Sportol	22***	16***	19	24***	13***	19	26***	13***	20	23	19	21
Számítógépezik, „telefonozik”, facebookozik	30	28	29	24	23	23	41	38	40	24	17	21
Zenél, fest, dísz tárgyakat/használati tárgyakat készít	8*	10*	9	5	8	7	4*	9*	6	6	9	7

* ($p < 0,05$), ** ($p < 0,01$), *** ($p < 0,001$)

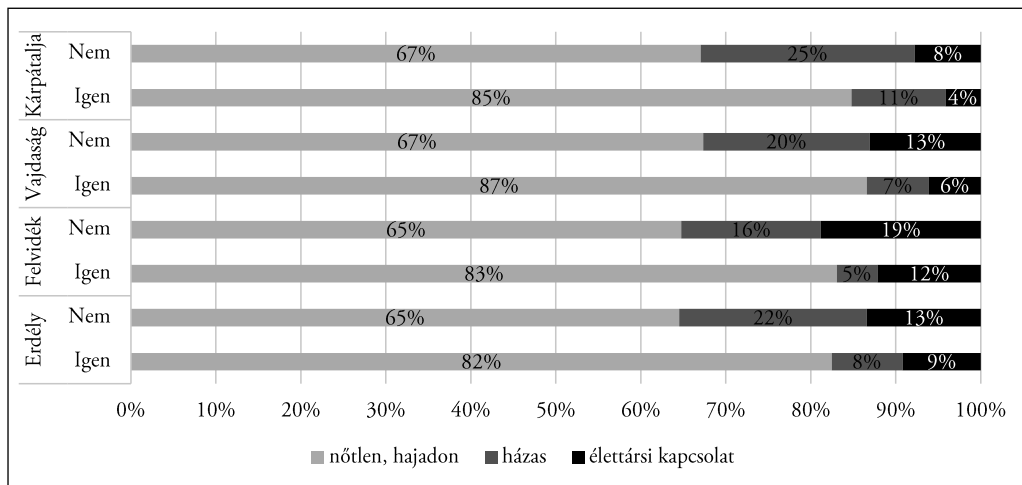
1. táblázat: A hétköznapi végzett három leggyakoribb szabadidős tevékenység nemek szerint (százalék) (MIK 2020)

	Erdély			Felvidék			Kárpátalja			Vajdaság		
	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.
Barátaival beszélget	68	65	67	50*	43*	47	64	58	61	75*	65*	70
Audiovizuális tartalmat fogyaszt	27	26	27	21*	26*	25	28	30	29	31	30	31
Családjával van	53***	66***	59	51***	63***	56	37***	54***	46	49*	59*	54
Játszik (játékkonzollal/ számítógépes játékkal)	21***	6***	14	17***	1***	9	22***	3***	13	14***	2***	8
Kirándul, túrázik	25**	32**	28	17*	22*	19	16	22	19	11*	19*	15
Olvas	9***	23***	16	10***	19***	14	6***	21***	14	12	17	15
Online/digitális tartalmat hoz létre	6	7	6	2*	5*	3	6	9	8	4	4	4
Semmi különösét, csak úgy elvan	15	13	14	13	12	12	17	12	15	7	12	9
Sportol	22***	12***	17	25***	10***	18	24**	13**	18	20	13	15
Számítógépezik, „telefonozik”, facebookozik	25	25	25	20	17	18	36	32	34	17	12	14
Zenél, fest, dísz tárgyakat/használati tárgyakat készít	9	10	9	6	8	7	3	6	4	8	8	8

* ($p < 0,05$), ** ($p < 0,01$), *** ($p < 0,001$)

2. táblázat: Hétfőgőn végzett három leggyakoribb szabadidős tevékenység nemek szerint kifejezve
(százalék) (MIK 2020)

A családi állapot alapján már nem látunk ennyire színes képet, csak néhány kategória esetében. Minden országban egyformán több idejük jut barátokra a nem családos vagy élettársi kapcsolatban élő fiataloknak. Ha csak a három leggyakoribb családi állapotot hasonlítjuk össze, láthatjuk, hogy lényeges, szignifikáns eltérés mutatkozik: az együttélés és a házasság negatívan hat a személyes baráti kapcsolatokra, azok csökkenését eredményezi.

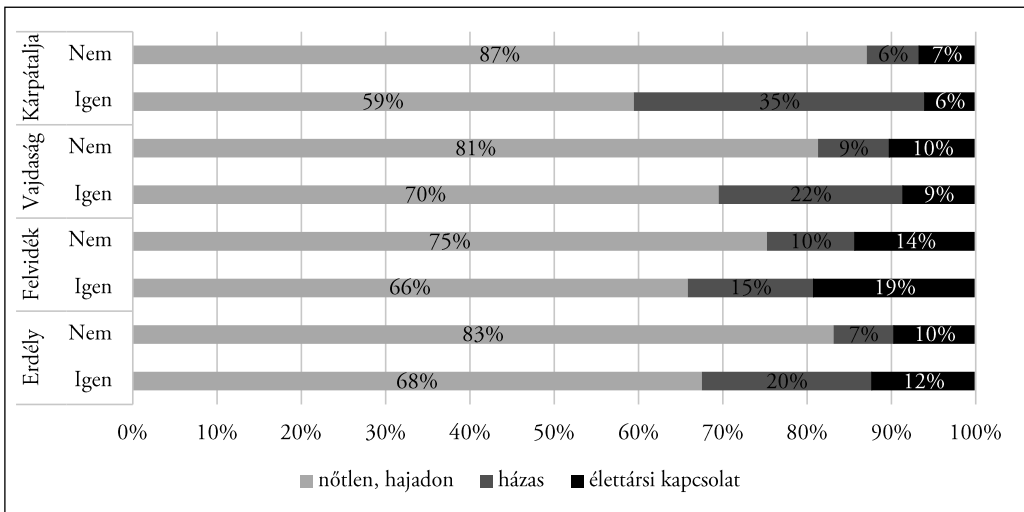

7. ábra: Családi állapot hatása a hétköznapi baráti kapcsolatok ápolásával töltött időre országonként (százalék) (MIK 2020)

(Cramer's V Erdély = 0,221, Felvidék = 0,202, Vajdaság = 0,242, Kárpátalja = 0,212)

Ahogy csökken a barátokkal töltött idő a családi állapot szerint, úgy növekszik a családdal töltött idő még hétköznapiakban is. A kárpátaljai fiataloknál hat a családi állapot a leginkább a családdal töltött időre – ebben a térségben a leggyakoribb, hogy a nagyobb gyermekeket már szabadabban hagyják magukra, vagy a nagyszülők, illetve kollégiumok felügyeletére, és mennek külföldre dolgozni.³⁴ Ha a hétvégi időtöltésben nézzük ugyanezen megoszlásokat, akkor azt látjuk, hogy a legtöbb egyedülálló fiatal lényegesen több időt tölt a családjával szombaton és vasárnap.

34 Hires-László Kornélia: Kárpátaljai magyar szülők külföldi munkavállalásának hatása a fiatalok kockázati magatartására. *Kisebbségi Szemle*, 2020. 5 (1). 93–105.

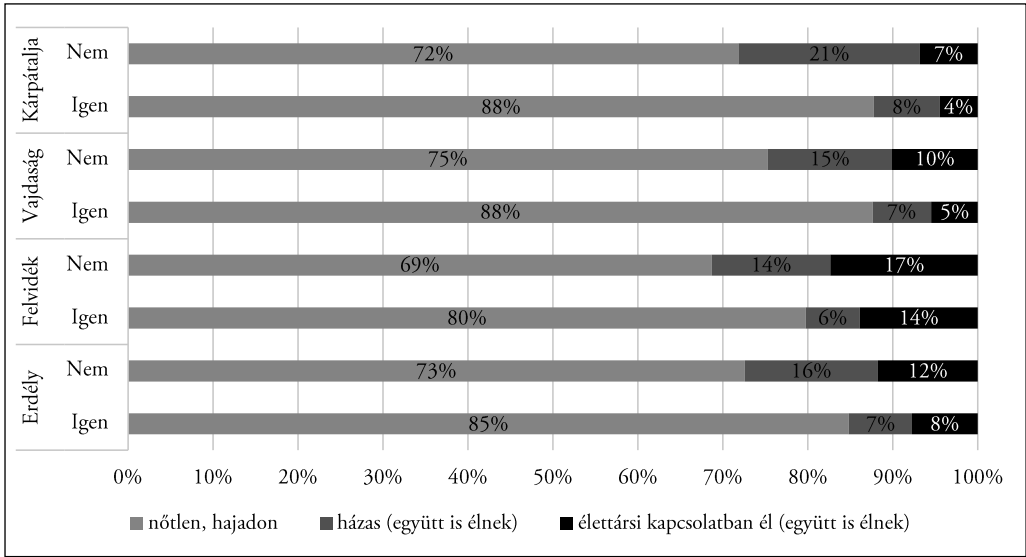

8. ábra: Családi állapot és a hétköznap a családdal töltött idő összehasonlítása országoként
(százalék) (MIK 2020)

(Cramer's V Erdély = 0,203; Felvidék = 0,115; Vajdaság = 0,213; Kárpátalja = 0,367)

A sportolást mint szabadidős tevékenységet kiemeltük a többi tevékenységi forma közül, mert az aktivitást, a mozgásos életformát leginkább ennek a kiértékelésével tudjuk bemutatni. A sportolás egyének, települések, régiók szintjén más és más tevékenységet, illetve intenzitást jelentenek, de a lényegük minden esetben az, hogy a mozgás kultúrához tartozik, és mindazon túl, hogy rendszeres végzése hozzájárul az egészség megőrzéséhez, nagyon sok téren világlátást formáló ereje is van.³⁵ A felmérés két külön kérdésben vizsgálta a határon túli magyar fiatalok sportolási szokásait. Az első kérdésben arra kérdezték rá, hogy a megkérdezett sportol-e a kötelező tornaórákon kívül, illetve ahogy korábban is láthattuk, a hétköznapi és hétvégi időtöltések között is szerepelt a választható szabadidős tevékenységek között. Az utóbbinál nemek szerint minden ország esetében lényeges különbséget láthatunk, ugyanis elsősorban a férfiak sportolnak hétköznap és hétvégén is. A családi állapot szintén egy lényeges faktor a sportolási szokások terén. Mivel nagyon fiatal korosztályról van szó, azt is megnéztük, hogy a rendszeres sportolók között, milyen arányban vannak a házások, illetve az egyedülállók. Azt láthatjuk, hogy a családos, házastársi kapcsolatban élő fiataloknak lényegesen kevesebb idejük jut sportolni. Általában a fiatalok kevés időt szánnak a sportolásra, és ez a hétvégén még tovább csökken (2. táblázat).

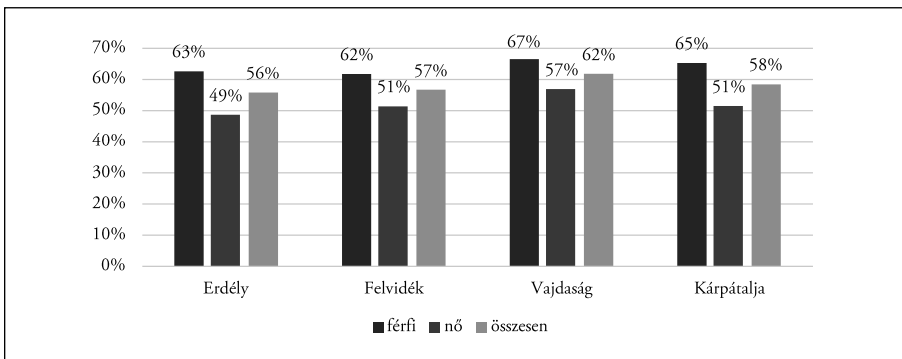
35 Kovács Klára: Nemi különbségek, csoportjellemzők és habitusok az egyetemista sportolók körében. *Kultúra és Közösség*, 2013. 4 (2). 109–132.; Kovács Klára: *Sportszociológia*. Oktatási segédanyag, Debreceni Egyetem. Letöltés helye: <https://psycho.unideb.hu>; letöltés ideje: 2022. 07. 27.

9. ábra: A családi állapot hatása a hétvégén sportolással töltött időre (százalék) (MIK 2020)

(Cramer's V Erdély = 0,117; Felvidék = 0,111, Vajdaság = 0,112, Kárpátalja = 0,118)

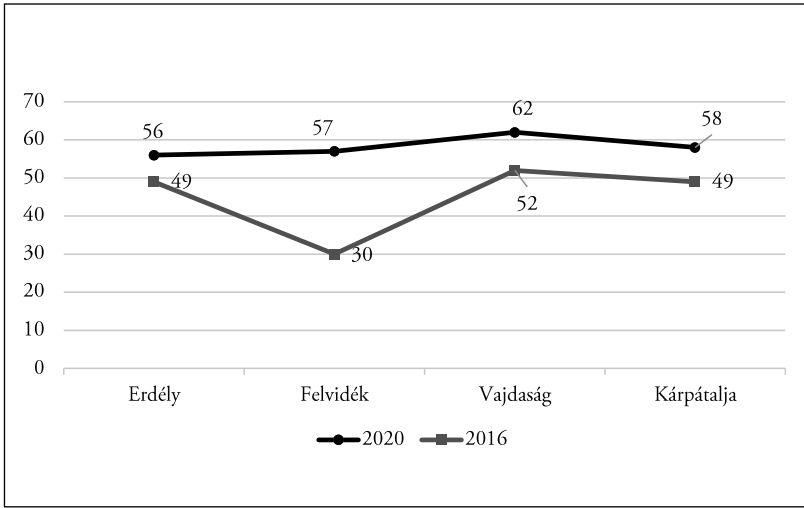
Országoként minimális eltérést tapasztalunk a sport terén – Erdélyben a fiatalok 56, Felvidéken 57, Kárpátalján 59, Vajdaságban 62%-a végez rendszeres testmozgást, de nemek szerinti lebontásban viszont jól látható eltérések vannak. Mindkét kérdéstípus szerint az a tendencia rajzolódik ki, hogy a férfiak többet sportolnak, mint a nők. Ez a tendencia a korábbi ifjúságkutatásokban is beigazolódott. A 2020-as eredményeket a régiók szintjén összehasonlítva azt láthatjuk, hogy a legnagyobb különbség Erdélyben és Kárpátalján van, ahol mindkét esetben 14% különbség van a nemek szerinti bontásban (10. ábra).

10. ábra: Sportolási szokások nemek és országok szerint (százalék) (MIK 2020)

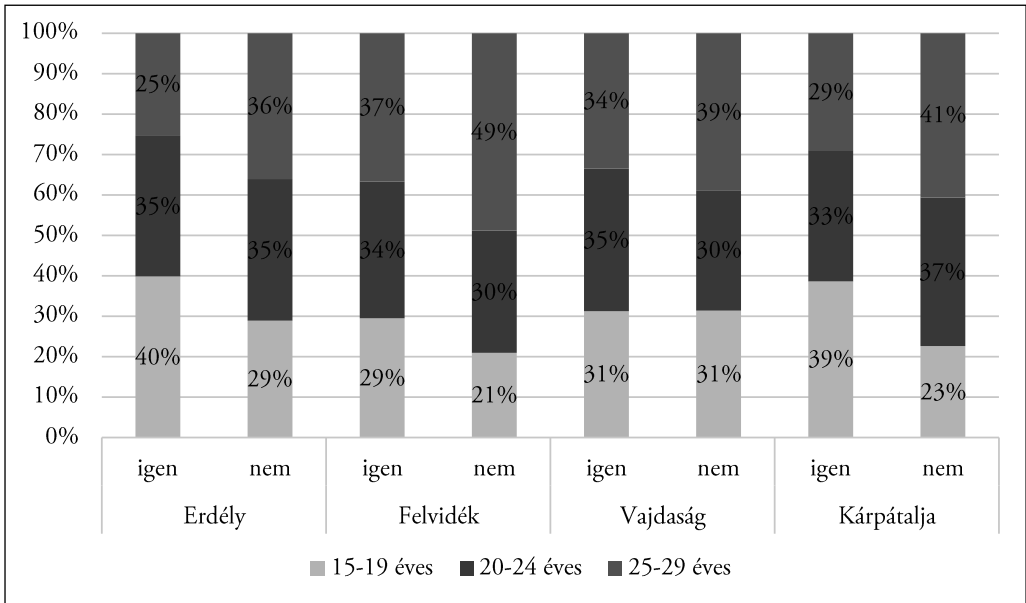
(Cramer's V Erdély = 0,14; Felvidék = 0,105, Vajdaság = 0,099, Kárpátalja = 0,14)

A vajdasági magyarok 2016-ban is sportosabbak voltak, mint a többi határon túli magyar fiatal. A trendvonal jellegű ábrán jól látható, hogy a fiatalok 2016-hoz képest 2020-ban már sokkal többet sportolnak (11. ábra). A felvidéki mintában láthatunk lényegi eltérést – a 2016-os elemzésben a szabadidő eltöltésének elemzése során a felvidéki adatok nagyon gyakran kirívóan eltértek a többi térségben mért adatokhoz képest, a 2020-ban végzett felmérésben ilyen lényeges eltérést már nem láthatunk.

11. ábra: Sportoló határon túli magyar fiatalok 2016-ban és 2020-ban
(százalék) (MIK 2016, MIK 2020)

A 2020-as felmérés adatainak elemzésénél korcsoporton belül legkevésbé a Vajdaságban mért adatokban találtunk eltérést, minden más esetben korcsoportonként szignifikánsan eltérő a fiatalok sportolási szokása. A 25–29 évesek körében legkevésbé (25%) Erdélyben végeznek rendszeres testmozgást, míg a felvidékiek körében pont a 25–29 évesek sportosabbak (37%), mint a többi korcsoportba tartozó fiatalok (12. ábra).

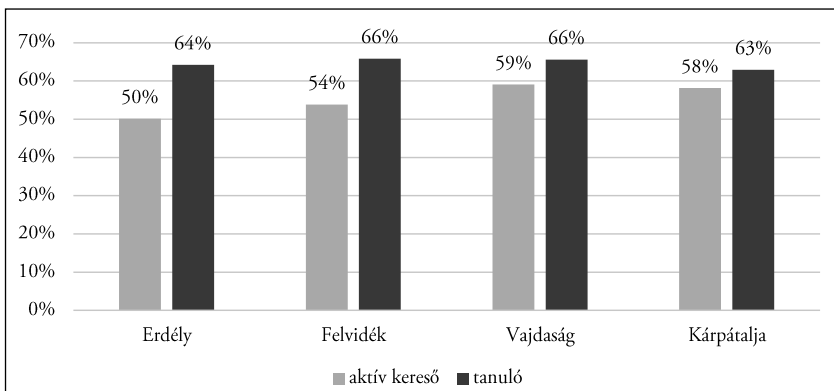

12. ábra: A sportolók megoszlása korcsoport és országok szerint

(százalék) (MIK 2020)

(Cramer's V Erdély = 0,133; Felvidék = 0,128; Vajdaság = 0,063; Kárpátalja = 0,175)

Ahogy láthattuk, a szabadidő mennyiségi mutatói alapján a tanuló fiataloknak sokkal több a szabadideje, mint a gazdaságilag aktív társaiknak. A munkaerőpiacon aktív, a kereső fiataloknak lényegesen kevesebb ideje van a sportolásra. Az erdélyi magyar kereső fiatalok körében érvényes leginkább ez a tendencia – a korcsoportok szerinti bontásban is pont ebben a térségben mutatkozott a legkevesebb 25–29 éves sportoló. Legkevesbé talán a kárpátaljai fiatalokra van hatással a gazdasági aktivitás (13. ábra).

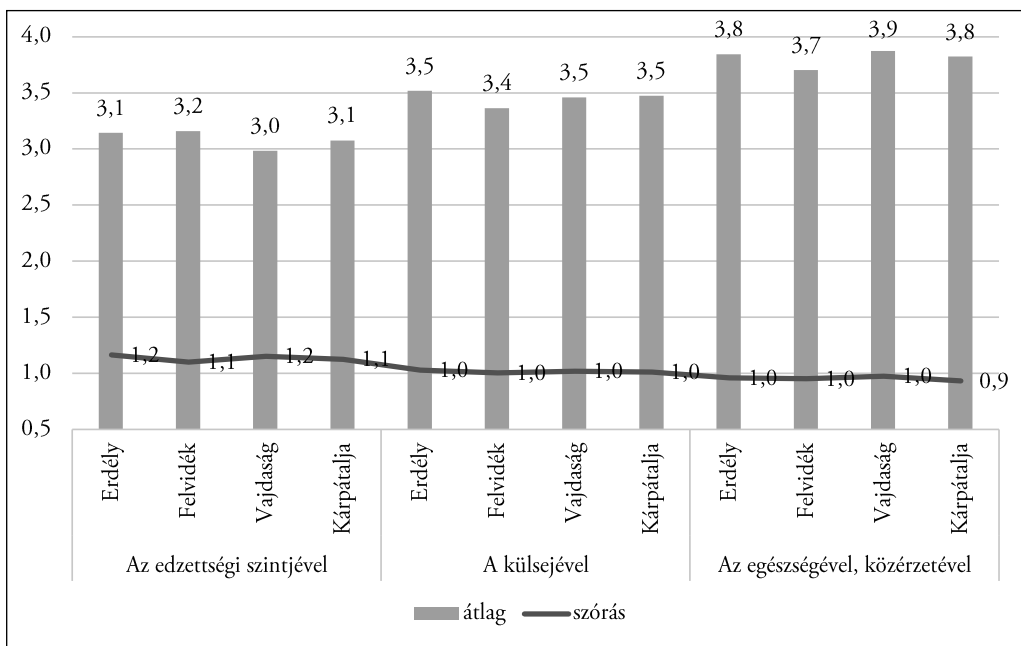

13. ábra: Sportolási szokások gazdasági aktivitás alapján

(százalék) (MIK 2020)

(Cramer's V Erdély = 0,174; Felvidék = 0,193; Vajdaság = 0,083; Kárpátalja = 0,161)

A sportolás hatással van a fiatalok közérzetére: fizikai és lelkiállapotára. Ezt a helyzetet mértük az 14. ábrán összesített adatokkal. Azt látjuk, hogy minden régióban hasonló tendenciák vannak, de a szórást mutató trendvonal arról árulkodik, hogy a matematikai átlagtól elég nagymértékben eltérnek esetek. Az edzettségi szinttel átlagosan (3 és 3,2 átlag között) közepesen jól meg vannak elégedve a fiatalok, viszont a szórás viszonylag magas értékei (1,1 és 1,2) arra utalnak, hogy az átlagtól elég nagy arányban térnek el a válaszok. Az edzettségi szintnél jobban meg vannak elégedve a fiatalok a külsejükkel, átlagosan 3,4 és 3,5 közötti értékek a jellemzők régióként, illetve még ennél is nagyobb elégedettséget mutat a közérzet (3,7 és 3,9 között). Azok körében, akik rendszeresen végeznek testmozgást, szignifikáns összefüggés ($p = 0,000$) van az edzettségi szint, a külsővel, az egészségi állapottal való megelégedés, valamint a rendszeres testmozgás között: az erdélyiek és felvidékiek esetében 3,48, a vajdaságiakéban 3,33, a kárpátaljai sportolók esetében pedig 3,36 az átlagérték az edzettségi szintet mérő skálán (minden esetben magasabb mint az adott térségben mért átlag) (14. ábra). A külsejükkel és az egészségi állapotukkal is sokkal jobban meg vannak elégedve azok, akik rendszeresen sportolnak – minden régióban az átlagérték fölött. Vagyis a határon túli adatokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy azok a fiatalok, akik sportolnak, sokkal jobban érzik magukat a bőrükben; a sportolás valóban sokat jelent a fiatalok számára az önmagukkal, külsejükkel és egészségi állapotukkal való megelégedés terén.

14. ábra: Mennyire elégedett ön...? kérdésre érkezett válaszok
 (1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben)
 (átlag és szórás) (MIK 2020)

Kulturális-szabadidős fogyasztói magatartás a Kárpát-medencében

Jelen fejezet a fiatalok szabadidő-használatát, kulturális fogyasztását és ennek időbeni dinamikáját mutatja be. Az ezredforduló után készült ifjúságkutatások több ízben is vizsgálták a fiatalok kulturális-szabadidős fogyasztását, amelyek mind csökkenő kultúrafogyasztásról számolnak be, és megállapítják, hogy „a szabadidős elfoglaltságok között minden évben csökken a hagyományos kulturális tevékenységek iránti kereslet”³⁶, mint opera, szimfonikus koncert, színház.

A kulturális fogyasztás európai uniós kitekintésben is csökkenő tendenciát mutat. Bár az EU országokban szinte minden kulturális tevékenység hanyatlott, a legnagyobb csökkenés Magyarországon, Romániában és Görögországban volt.³⁷ A poszt szocialista országok kulturális fogyasztás tekintetében igencsak hátul helyezkednek el. Jelentős a csökkenés különösen a színházba, moziba járás és a könyv olvasás tekintetében. A kulturális tevékenységekben való részvétel alacsony szintje bizonyos mértékben az ország gazdasági állapotával („túl drága”) van összefüggésben, és a másik két befolyásoló tényező az időhiány és az érdektelenség.³⁸

A határon túli magyar fiatalok szabadidős fogyasztásának időbeni alakulását a 2016-os és 2020-as Magyar Ifjúságkutatások alapján tekintjük át (utalva a korábbi felmérések eredményeire is).

A fiatalok szabadidős kulturális fogyasztásának színtereit vizsgálva a Magyar Ifjúság Kutatás 2016-os felmérés eredményeiből azt láthatjuk, hogy a Kárpát-medence mindegyik régiójában a fiatalok leggyakrabban látogatott színtere a kávéház, teázó, söröző, kocsmá, étterem, amelyek 2020-ban is a leggyakrabban látogatott helyszíneket reprezentálják. A magaskultúra színterei, a korábbi vizsgálatokhoz hasonlóan, továbbra sem közkedveltek, nagy arányban vannak azok a fiatalok, akik szinte soha nem látogatják ezen kulturális helyszíneket. Mindkét évben a legkevésbé látogatott kulturális rendezvények az opera és a komolyzenei hangversenyek voltak. A magaskultúra további színterei, mint a színház, kiállítások, múzeumok látogatottsága a korábbi évekhez viszonyítva szintén csökkenő tendenciát mutatnak, Felvidéket kivéve, ahol enyhe emelkedés tapasztalható. Erdélyben mindkét évben a fiatalok közel fele válaszolta azt, hogy az utóbbi évben nem volt színházban.

36 Nagy Ádám – Fazekas Anna: Szabad és még szabadabb idők. Szabadidős terek és tevékenységek változása. In: Nagy Ádám – Székely Levente (szerk.): *Negyedszázad. Magyar Ifjúság 2012*. Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, 2016. 202–242.; Fekete, 2018. eIDŐ, i.m.; Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m. 315–351.

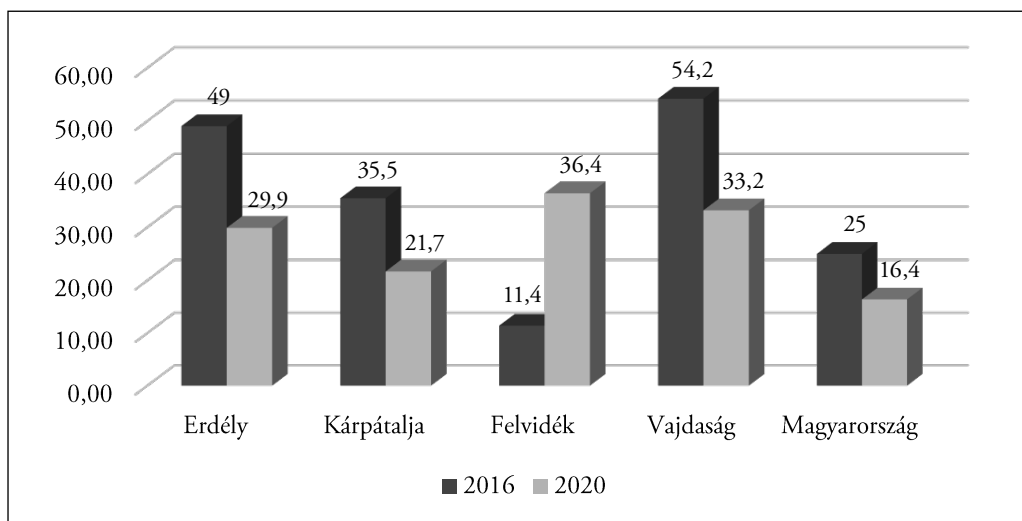
37 *Special Eurobarometer 399. Cultural Access and Participation*. Report. 2013.

38 Szabó Júlia: *Erdélyi magyar fiatalok a társadalmi struktúrában*. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, 2021.

Felvidéken javultak ezek a mutatók: míg 2016-ban a fiatalok több mint 60%-a válaszolta azt, hogy szinte soha nem volt színházban, 2020-ban a fiatalok csak 44%-ára volt ez jellemző. Ezzel szemben Kárpátalján nőtt a távolmaradás, 2016-ban a fiatalok több mint 60%-a szinte soha nem volt színházban, ez 2020-ban a fiatalok 65%-ára volt jellemző. Vajdaságban 2016-ban a színház látogatottsága jobb tendenciát mutatott: a fiatalok csupán 35%-a válaszolta azt, hogy szinte soha nem volt színházban az elmúlt egy évben, 2020-ban viszont 44%-ra emelkedett ez az arány. A leggyakrabban látogatott kulturális terek a könyvesboltok, ebben az esetben szintén a felvidéki fiatalok esetében van számottevő változás, jóval nagyobb gyakorisággal járnak 2020-ban könyvtárba, mint 2016-ban. Az erdélyi, a vajdasági, illetve a kárpátaljai fiatalok esetében a tendenciák nem változtak. A könyvtárba járás meglehetősen hasonló tendenciákat mutat mindegyik régióban, a fiatalok közel fele rendszeresen (hetente vagy havonta) jár könyvtárba.

A legnagyobb változás a könnyűzenei koncertek gyakoriságában tapasztalható. A 2016-os felmérés esetében a koncertezésnek Erdélyben volt a legnagyobb kultusza, a fiatalok majdnem fele, 44%-a évente többször is részt vett valamilyen koncerten, ami 2020-ban 10 százalékponttal csökkent. Ez a csökkenés nagy valószínűséggel a járványhelyzet miatt elhalasztott koncertek, illetve fesztiváloknak tudható be. Ezzel ellentétben Felvidéken megnőtt a koncertek látogatottsága. Kárpátalján enyhe emelkedés, Vajdaságban viszont enyhe csökkenés tapasztalható ezen a téren, viszont nem számottevő a változás.

A szabadidő-eltöltési módok sajátos helyszínei közé tartoznak a fesztiválokra való részvétel vizsgálata is. Adataink azt mutatják, hogy a fesztiválokra való részvétel – a könnyűzenei koncertekhez hasonlóan – jelentősen csökkent az erdélyi fiatalok körében. Míg 2016-ban a fiatalok fele részt vett valamilyen fesztiválon, 2020-ban csak 30%-a. Hasonlóképpen Kárpátalján, Vajdaságban és Magyarországon is csökkent a fesztiválokra való részvétel (15. ábra). Ez szintén a járványhelyzet miatt kialakuló megszorításokkal magyarázható. Felvidék az egyedüli régió, ahol a sporttevékenységeken kívül minden más tevékenység gyakorisága emelkedett, ez annak tudható be, hogy Felvidéken vélhetően nem voltak olyan szigorú szabályozások a járványhelyzet idején.

**15. ábra: Fesztiválokon való részvétel országok szerint.
Rész vett az elmúlt egy évben valamilyen fesztiválon?
(MIK 2016 és 2020)**

A táncház és a plázába járás 2020-ban nem került megkérdezésre, helyette a társadalmi változások függvényében bekerült az *e-sport*, illetve az élményközpontok vizsgálata. Az *e-sport* olyan sporttevékenységek területe, ahol a résztvevők az információs és kommunikációs technológia viszonylatában mentális és fizikális képességeket fejlesztenek, illetve gyakorolnak.³⁹ Az élményközpontokban a szórakozás találkozik a tudományos vagy éppen a kulturális érdeklődéssel – ezek a fesztiválokhoz hasonlóan több élményt is kínálnak egy helyen. Ezeket a helyszíneket a fiatalok még viszonylag alacsony gyakorisággal látogatják.

Fogyasztói csoportok a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében

A következő fejezetben a kulturális differenciálódásra fókuszálunk, ahol azt feltételezzük, hogy az alacsonyabb társadalmi státusz szegényesebb kulturális aktivitással, a magasabb pedig gazdagabb kulturális részvétellel jár.⁴⁰

39 Wagner, Michael G.: On the Scientific Relevance of eSports. *ResearchGate*, 2006. Letöltés helye: www.researchgate.net; letöltés ideje: 2022. 07. 20.

40 Fekete – Prazsák, 2014. Kulturális kasztrendszer, i.m.

Korábbi tanulmányunkhoz hasonlóan – a 2015-ös⁴¹ és 2016-os⁴² ifjúságszociológiai felmérések feldolgozása során – K-means klaszterelemzés segítségével fogyasztói szegmenseket határoztunk meg a határon túli magyar fiatalok szabadidős szokásainak feltérképezésére, összehasonlítására. Első lépésben tehát megnéztük, hogy hány fogyasztói csoportot tudunk kialakítani. A csoportok összetételét hierarchikus klaszterelemzéssel is megvizsgáltuk, a dendrogram és a könyökkritériumok alapján a 3-as és 4-es klaszterstruktúra kialakítása között kellett választanunk. Mivel elméleti szempontból a 4 csoport volt a legmegalapozottabb, ezt a fogyasztói struktúrát tartottuk meg. Ezúttal is megfigyelhető egy erős polarizáció a szabadidős tevékenységekben, két nagyon markáns csoport rajzolódik ki: a passzívak és a mindenevők csoportja. A passzívak a legalacsonyabb gyakoriságot mutatják minden szabadidős tevékenységben, a mindenevők pedig a legmagasabbat. A két másik csoportot ezekhez viszonyítva neveztük el, a 2016-os felméréshez hasonlóan a kultúraorientáltaknak és könnyed szórakozóknak. A 2015-ös GeneZYs⁴³ elemzésben nem ugyanazon változók voltak lekérdezve, így abban az esetben más csoportokat határoztunk meg (mindenevők, magaskultúra-orientáltak, *screenagerek*, passzívak). A magyarországi fiatalok körében, korábbi tanulmányok ugyancsak négy fogyasztói csoportot neveztek meg: kulturálisan szegény, könnyed szórakozó, *omnivore*, elit,⁴⁴ valamint mindenevők, válogatósak, egysíkúak, nélkülözők.⁴⁵

A *mindenevők* csoportjába tartoznak azok a fiatalok, akik mindegyik szabadidős tevékenységben magas aktivitást mutatnak. Ezek a fiatalok nagy gyakorisággal vesznek részt mind a kultúra-, mind a társaság-, mind pedig a mozgásorientált tevékenységekben. A mindenevők csoportjában mindegyik szabadidős tevékenység a legmagasabb gyakoriságot mutatja, kivéve a konditerembe való járást, illetve az e-sportot.

A *passzívak* csoportjában a fő tevékenységek elsősorban a kávézóba, borozóba, kocsmába, étterembe való járás, viszont a másik három csoporthoz képest ezek a tevékenységek is alacsonyabb gyakoriságot mutatnak. Azok a fiatalok, akik ebbe a csoportba tartoznak, valamennyi szabadidős tevékenységet meglehetősen ritkán végzik. A régiókat összehasonlítva azt látjuk, hogy mindegyik régióban a passzívak csoportja a legnagyobb. Az erdélyi és vajdasági magyar fiatalok körében jelentős változás történt, az elmúlt négy évben a passzívak csoportja 33%-ról közel 40%-ra emelkedett. Változás van a felvidéki fiatalok körében is: a passzívak csoportja 50%-ról 35%-ra csökkent. Bár a GeneZYs 2015 adatai szerint a passzívak aránya Felvidéken 28,2% volt, tehát összességében nincs látványosabb csökkenés.⁴⁶

41 Szabó, 2020. Szabadidő és kulturális fogyasztás, i.m.

42 Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m.

43 Szabó, 2020. Szabadidő és kulturális fogyasztás, i.m.

44 Fekete – Prazsák, 2014. Kulturális kasztrendszer, i.m.

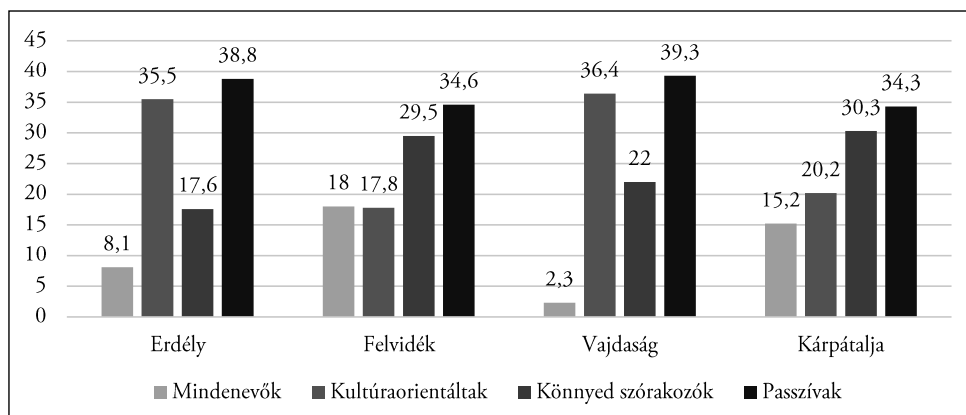
45 Sági, 2010. Kulturális szegmentáció, i.m.

46 Szabó, 2020. Szabadidő és kulturális fogyasztás, i.m.

Kárpátalján nincs eltérés a négy év között. A mindenevők köre viszont mindegyik régióban csökkent, különösen igaz ez a vajdasági és az erdélyi fiatalokra

A *kultúraorientáltak* csoportjának neveztük el azt a klasztert, melyben a színházba, az operába, könyvtárba járás, a komolyzenei hangversenyen való részvétel, illetve a múzeum és kiállításokon való részvétel magas gyakoriságot mutattak. (Bár a mindenevőkhöz képest kissé alacsonyabb gyakorisággal, de minden más csoporthoz képest magasabb gyakorisággal vesznek részt ezen tevékenységekben). A régiókat összevetve az erdélyi és a vajdasági fiatalok nagyjából hasonló arányban vannak jelen, a fiatalok 36%-a tartozik a kultúraorientáltak csoportjába Kárpátalján a fiatalok 20, Felvidéken pedig 18%-a. A négy évvel ezelőtti vizsgálathoz képest a 2020-as eredmények azt mutatják, hogy a kultúraorientáltak csoportja minden régióban bővült, a mindenevőké pedig csökkent, így azt is feltételezhetjük, hogy a mindenevők egy része a kultúraorientáltak csoportjába került. Mivel a két csoport között nincs éles határvonal, elképzelhető az átjárás, figyelembe véve azt is, hogy a 2020-as felmérés egy megszorításokkal teli év volt, tehát a hagyományos kulturális tevékenységek mindenképpen háttérbe szorultak ebben a periódusban.

A *könnyed szórakozók* klaszterbe azok a fiatalok kerültek, akikre kevésbé jellemző a magaskultúra tevékenységeiben való részvétel. A passzívok csoportjához hasonlóan a kávézóba, borozóba, kocsmába, étterembe való járás a leggyakoribb szabadidős tevékenység, viszont mindegyik tevékenységet valamivel gyakrabban végzik. Tehát a passzívokhoz képest aktívabbak, viszont a mindenevőkhöz képest jóval passzívabbak, és a kultúraorientáltakhoz viszonyítva pedig szegényesebb szabadidővel rendelkezik a fiatalok ezen része. Egy tevékenységben mutatnak csak nagyobb aktivitást: a konditerembe, fitneszklubba való járás esetében. Az e-sport – amit először mérünk az ifjúságkutatásokban – ebben a csoportban mutatja a legnagyobb érdeklőséget, viszont még itt is viszonylag kevesen ismerik ezt a fajta tevékenységet.

16. ábra: Az egyes kulturális csoportokba való tartozás régióként (százalék) (MIK 2020)

Az elemzés következő részében a fogyasztói csoportok társadalmi-demográfiai hátterét elemezzük, logisztikus regresszió módszerével. Azt vizsgáljuk, hogy milyen tényezők befolyásolják az egyes csoportokba való bekerülést. Mindegyik határon túli régió esetében öt magyarázó változót vontunk be az elemzésbe: a nemet, az életkort, a településtípust, valamint az apa és anya iskolai végzettségét. A modellek függő változói a klasztercsoportok (mindenevők, passzívak, könnyed szórakozók, kultúraorientáltak). A regressziós modellek eredményeit az 3., 4., 5. és 6. táblázatok foglalják össze, melyeknek együtthatói úgy értelmezhetők, hogy a referenciakategóriához képest hányszor nagyobb az esélye egy fiatalnak arra, hogy inkább a függő változó által jellemzett csoportba tartozzon, mint abból kimaradjon.

Magyarázó változók	Erdély (8,1%)	Kárpátalja (15,2%)	Vajdaság (2,3%)	Felvidék (18%)
<i>Nem</i>				
Férfi	1,369	3,278**	,983	2,984**
<i>Korcsoport</i>				
15–19 évesek	1,068	2,095	1,707	1,162
20–24 évesek	1,265	2,269*	3,587	,829
<i>Településtípus</i>				
Megye, járásszékhely	,904	1,738	1,161	1,403
Egyéb város	,401	1,536	2,937	,946
<i>Anya iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	1,123	,413	,553	,257
szakmunkás végzettség	1,508	,913	1,008	,682
érettségi	1,037	1,048	,658	,590*
<i>Apa iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	,523	2,986	,925	,509
szakmunkás végzettség	,494	1,767	5,374	,619
érettségi	,675	1,359	3,988	1,067
<i>Konstans</i>	,081	,010	,003	,068
<i>Nagelkerke R Square</i>	,028	,110	,095	0,118

Referenciakategóriák: nő, 25–29 évesek, község/falu, felsőfokú végzettség (anya), felsőfokú végzettség (apa)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

3. táblázat: Az egyes kulturális csoportokba való tartozást befolyásoló tényezők. Logisztikus regressziós modellek együtthatóinak exponenciális értékei $Exp(b)$ – Mindenevők

A klaszterelemzés során létrejött egyik markáns csoport, a mindenevők csoportja, azok a fiatalok tartoznak ide, akik a legszívesebb, legaktívabb szabadidővel rendelkeznek. Amennyiben a csoport méretét a 2016-os felmérés eredményeihez hasonlítjuk, az látható, hogy mindegyik régióban csökkent a csoport mérete, különösen Vajdaságban Erdélyben és Kárpátalján. A logisztikus regresszió együtthatói csak Kárpátalján és Felvidék mutatnak szignifikáns összefüggéseket a nem, az életkor, és az anya iskolai végzettsége tekintetében. Ez alapján azt állapíthatjuk meg, hogy Kárpátalján és Felvidéken nagyobb valószínűséggel tartoznak férfiak és fiatalabbak (20–24 éves korosztály) ebbe a csoportba. Felvidéken az anya iskolai végzettsége is differenciál, ami azt jelenti, hogy nagyobb valószínűséggel tartoznak a felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák gyerekei a mindenevők csoportjába.

Magyarázó változók	Erdély (38,8%)	Kárpátalja (34,3%)	Vajdaság (39,3%)	Felvidék (35%)
<i>Nem</i>				
Férfi	1,120	1,251	1,598*	1,258
<i>Korcsoport</i>				
15–19 évesek	,756*	,814	,849	,935
20–24 évesek	,600**	,618	,411**	,732
<i>Településtípus</i>				
Megye, járásszékhely	,670**	,323	1,874*	,488**
Egyéb város	,945	1,117	2,681**	,759
<i>Anya iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	1,491	2,721*	2,517*	4,517**
szakmunkás végzettség	1,318	1,527	1,386	1,559
érettségi	,898	1,201	1,169	1,305
<i>Apa iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	2,652**	,482	4,614**	1,851
szakmunkás végzettség	1,823**	1,676	1,614	1,128
érettségi	1,574*	1,169	1,491	,799
<i>Konstans</i>	,457	,303	,097	,350
<i>Nagelkerke R Square</i>	,078	,069	,244	,097

Referenciakategóriák: nő, 25–29 évesek, község/falu, felsőfokú végzettség (anya), felsőfokú végzettség (apa)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

4. táblázat: Az egyes kulturális csoportokba való tartozást befolyásoló tényezők. Logisztikus regressziós modellek együtthatóinak exponenciális értékei Exp (b) – Passzívák

A második markánsan megjelenő csoport a passzívak csoportja, ami egyben a legnagyobb csoportot is jelenti mindegyik régióban. Erdélyben és Vajdaságban a fiatalok közel 40%-a tartozik a passzívak csoportjába, Felvidéken és Kárpátalján 34%. A magyarázó változók közül a szülők iskolai végzettsége kivétel nélkül mindegyik régióban hatással van, ami azt jelenti, hogy minél alacsonyabb az anya, illetve az apa iskolai végzettsége, a fiatalok annál nagyobb az eséllyel tartoznak a passzívak csoportjába, mint a másik háromba. Kárpátalján, Vajdaságban és Felvidéken inkább az anya iskolai végzettsége számít, Erdélyben pedig inkább az apa iskolai végzettsége differenciál.

Életkor szerint Erdélyben és Vajdaságban az idősebb korosztály (25–29 évesek) nagyobb eséllyel tartozik a passzívak csoportjába, Kárpátalján és Felvidéken ez a változó nem mutat szignifikáns összefüggést. Településtípus szerint inkább a falusi környezetben élő fiatalok tartoznak a passzívak csoportjába, kivéve Vajdaságban, ahol inkább a városi fiatalokra jellemző a passzív magatartás.⁴⁷ A nemi változónk csupán Vajdaságban mutat szignifikáns összefüggést, ami alapján azt láthatjuk, hogy a férfiak nagyobb eséllyel kerülnek a passzívak csoportjába.

47 Véleményünk szerint ez annak tudható be, hogy a mintába került fiatalok 67%-át városi környezetből kérdezték le.

Magyarázó változók	Erdély (35,5%)	Kárpátalja (20,1%)	Vajdaság (36,4%)	Felvidék (20,2%)
<i>Nem</i>				
Férfi	1,122	,715	,801	,584**
<i>Korcsoport</i>				
15–19 évesek	1,111	1,162	1,117	1,046
20–24 évesek	1,339*	1,215	1,472	1,143
<i>Településtípus</i>				
Megye, járásszékhely	1,090	2,165	,687	1,379
Egyéb város	1,056	,932	,481**	1,737**
<i>Anyai iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	,784	,643	,584	,440
szakmunkás végzettség	,721	,564	,961	,941
érettségi	1,057	,463*	,763	,895
<i>Apai iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	,458*	,699	,258**	,518
szakmunkás végzettség	,882	,733	,541	,875
érettségi	,851	,813	,818	1,267
<i>Konstans</i>	,489	,807	1,938	,390
<i>Nagelkerke R Square</i>	,031	,056	,135	,048

Referenciakategóriák: nő, 25–29 évesek, községfalu, felsőfokú végzettség (anya), felsőfokú végzettség (apa)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

5. táblázat: Az egyes kulturális csoportokba való tartozást befolyásoló tényezők. Logisztikus regressziós modellek együttthatóinak exponenciális értékei $Exp(b)$ – Kultúraorientáltak

A kultúraorientáltak csoportjába azok a fiatalok tartoznak, akik érdeklődést mutatnak a magaskultúra iránt, és más kultúraorientált tevékenységekben is aktívabbak, mint a másik három csoportba tartozó fiatalok. A magyarázó változók közül Erdélyben az életkor és az apa iskolai végzettsége differenciál. Életkor szerint inkább a 20–24 éves korosztály tartozik ebben a csoportban. Az iskolai végzettség Erdélyben Kárpátalján és Vajdaságban is szignifikáns összefüggést mutat, Erdélyben és Vajdaságban az apák iskolai végzettsége, Kárpátalján pedig inkább az anyák iskolai végzettsége differenciál. Egy felsőfokú végzettségű szülő gyerekének nagyobb esélye van, hogy a kultúraorientáltak csoportjába kerüljön. Felvidéken a nők és a városi fiataloknak van nagyobb esélyük a kultúraorientáltak csoportjába kerülni.

Magyarázó változók	Erdély (17,6%)	Kárpátalja (30,3%)	Vajdaság (22%)	Felvidék (29,5%)
<i>Nem</i>				
Férfi	,583**	,487**	,772	,541**
<i>Korcsoport</i>				
15–19 évesek	1,338	,737	,965	,920
20–24 évesek	1,291	,872	1,305	1,385
<i>Településtípus</i>				
Megye, járásszékhely	1,662**	,601	,836	1,213
Egyéb város	1,505**	,720	,670	,931
<i>Anyai iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	,636	,888	,604	,546
szakmunkás végzettség	,812	1,169	,755	,987
érettségi	1,071	1,660	1,288	1,362
<i>Apa iskolai végzettsége</i>				
8 általános osztály vagy annál kevesebb	,940	1,429	,765	,928
szakmunkás végzettség	,747	,502	1,147	1,264
érettségi	,872	,884	,768	,988
<i>Konstans</i>	,367	1,258	,522	,750
<i>Nagelkerke R Square</i>	,048	,078	,043	,055

Referenciakategóriák: nő, 25–29 évesek, községfalu, felsőfokú végzettség (anya), felsőfokú végzettség (apa)
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

6. táblázat: Az egyes kulturális csoportokba való tartozást befolyásoló tényezők. Logisztikus regressziós modellek együttthatóinak exponenciális értékei $Exp(b)$ – Könnyed szórakozók

A könnyed szórakozók csoportjába azok a fiatalok tartoznak, akikre kevésbé jellemző a magaskulturális tevékenységekben való részvétel. A leggyakoribb szabadidős tevékenységek a kávézóba, borozóba, kocsmába, étterembe való járás. A passzívakhoz képest egy aktívabb, viszont a mindenevökhöz képest passzívabb csoport, és a kultúraorientáltakhoz viszonyítva pedig szegényesebb szabadidővel rendelkeznek ezek a fiatalok. Egy tevékenységben viszont kiemelkedő aktivitást mutatnak a többi csoporthoz képest – a konditerembe, fitneszklubba való járás esetében. Az e-sport is ebben a csoportban mutatja a legnagyobb érdeklődést. A könnyed szórakozók csoportjában a nemi változó mutat szignifikáns kapcsolatot, miszerint a nők nagyobb eséllyel kerülnek ebbe a csoportba, mint a férfiak. A csoport demográfiai meghatározottsága eltér a 2016-os fogyasztói csoporttól, amikor is a férfiak nagyobb

eséllyel kerültek a könnyed szórakozók csoportjába. A nőknek a társadalmi szerepvállalásuk miatt sokkal kevesebb idő jut a szabadidő eltöltésére, és ez a járványhelyzet idején még inkább jellemző volt. Erdélyben településtípus szerint inkább a városi környezetben élő fiatalokra jellemző ez a fajta szórakozás.

Következtetések

Az ifjúság ugyan nem tekinthető önálló társadalmi csoportnak,⁴⁸ mégis erőteljesen befolyásolja a generációs tagolódás jellegzetességei a társadalomban zajló folyamatokat, tehát nem kérdés, hogy az ifjú nemzedék magatartása, jellemzőinek kutatása kiemelt figyelmet érdemel. Különösen igaz ez a járványhelyzetet követően, amikor még fontosabb feladattá válik a fiatal generáció életében bekövetkezett változások nyomon követése.

Az első és talán legélesebben kirajzolódó következtetésünk, hogy a szabadidő mennyiségére és annak formáira a legnagyobb hatással a társadalmi nem bír. A nőknek továbbra is sokkal kevesebb szabadidejük van, mint a férfiaknak, ugyanakkor a családi állapot és a gazdasági aktivitás is befolyásolja a szabadidő mennyiségét és milyenségét. Az életkor szintén hatással van a szabadidős magatartásra, ami nyilván összekapcsolódik a családi állapottal és gazdasági aktivitással, ugyanis ez az az időszak, amikor egyes fiatalok 25 és 29 évesen még tanulhatnak, míg mások már akár 19 évesen aktív keresők. Összesítve azt mondhatjuk, hogy a legkevesebb szabadideje egy családos, gyermekes anyának van, aki mindezek mellett még dolgozik is. Ez a járványhelyzet idején még inkább felszínre került, más kutatások is alátámasztják, hogy a legtöbb gyermeknevelési teendőt kizárólag vagy nagyrészt a nők végzik. A nők segítenek a házi feladatok elkészítésében, tartják a kapcsolatot a pedagógusokkal, és a szabadidős programok megszervezésében szintén nagyobb szerepet vállalnak.⁴⁹

Az elemzésünkben arra is utaltunk, hogy a 2016-os felméréshez képest a kérdések és a választható szabadidős tevékenységek bizonyos szempontból változtak 2020-ban, így sok esetben nem volt lehetőségünk összehasonlítani a két felmérés eredményeit. A magyarországi felmérés szabadidőre vonatkozó kérdései kevés helyen egyeztek a határon túliak körében kitöltött párjukkal. Így az anyaországi és határon túli magyar fiatalok szabadidő-eltöltésének

48 Gzásó Ferenc: Társadalmi folyamatok a magyar ifjúság körében. In: Uő (szerk.): *Megújuló egyenlőtlenségek*. Kossuth Könyvkiadó: Budapest, 1988.; Gábor Kálmán: Ifjúságtudás irányai a kilencvenes években. *Educatio*, 1995. 4 (2). 191–207.

49 Gergely Orsolya – Nistor Laura – Sántha Ágnes – Telegdy Balázs: *COVID-19 járvánnyal kapcsolatos attitűdök és viselkedések*. Kutatási jelentés. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem: Csíkszereda, 2020.

kiértékelésére és összehasonlítására csak bizonyos esetekben volt lehetőségünk, elemzésünk elsősorban a határon túli magyarságra fókuszált.

A 2020-ban végzett kutatás lekérdezése a pandémia kitörését követően két karanténidőszak után történt. Az eredményeink azt mutatják, hogy a családi kapcsolatok ebben a periódusban felértékelődtek a fiatalok életében, egyes régiókban a barátokkal, máshol a családdal töltött idő a jellemző. Annak ellenére, hogy a tevékenységek nagy része átköltözött az online térbe, mégsem azok a tevékenységek kerültek a három legfontosabb szabadidős tevékenység közé. A legtöbb közösségi médiát követő fiatal Kárpátalján van, ugyanis 40% azok aránya, akik hétköznap a szabadidejüket facebookozással töltik (ez az időtöltés a többi régióban 21 és 29% között van). A sportolás továbbra is fontos a fiatalok életében – ez sem csökkent a pandémia hatására, valamint azt is megállapíthatjuk, hogy a rendszeres testmozgásnak nagyon fontos hatása van a fiatalok közérzetére.

A magaskultúra színtereit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a hagyományos kulturális tevékenységek iránti kereslet csökkent vagy nem változott. Ez azt jelenti, hogy az operába és komolyzenei koncertekre járás tekintetében kevés érdeklődést mutatnak a fiatalok, mindkét felmérés szerint ez a két legkevésbé látogatott helyszín. A színházak, kiállítások, múzeumok látogatottsága is csökkent Felvidéket kivéve, ahol enyhe emelkedés volt tapasztalható. Ennél is szembetűnőbb változás a koncertek, fesztiválok látogatottsága tekintetében van, kivétel nélkül mindegyik országban jelentősen csökkent, ez viszont inkább a járványhelyzetnek tudható be, mintsem a fiatalok megváltozott magatartásának.

A fiatalok szabadidős mintázatait vizsgálva a 2015-ös, illetve a 2016-os felméréshez hasonlóan most is négy látens fogyasztói csoportot határoztunk meg: a mindenevők (1), kultúraorientáltak (2), a könnyed szórakozók (3), illetve a passzívak (4) csoportját. Elemzésünk azt is mutatja, hogy a szabadidő eltöltésében van egyfajta polarizáció: a mindenevők illetve kultúraorientáltak csoportja egy magasabb státusú fogyasztói stílus, ami iskolázottság, nem, életkor, illetve településtípus alapján differenciálódik, illetve egy alacsonyabb státusú csoport, a passzívak csoportja, ahova az alacsonyabb végzettségű szülők gyerekei tartoznak.⁵⁰ A korábbi felmérésekhez⁵¹ hasonlóan mindegyik régióban a passzívak csoportja a legnépesebb réteg – az ő szabadidős tevékenységük meglehetősen szegényes, amelyet a járványhelyzet feltételezhetően tovább fokozott.

A szabadidős aktivitást befolyásoló tényezőket vizsgálva azt láthatjuk, hogy a fiatalok kultúrafogyasztási mintázatait az életkor, a szülők iskolai végzettsége, a településtípus és a nem is befolyásolja. Minél idősebb valaki, illetve minél alacsonyabb a szülei iskolai

50 Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m.; Szabó, 2021. Erdélyi magyar fiatalok a társadalmi struktúrában, i.m.

51 Szabó – Hires-László, 2018. Régi és új kultúra, i.m.

végzettsége, annál nagyobb valószínűséggel kerül a passzívak csoportjába. Tehát az esélyegyenlőtlenségek tekintetében lényeges változást nem látunk.

Jelen tanulmány során is igazolódni láttuk, hogy a Kárpát-medence magyar fiataljai körében a kulturális rétegződés inkább egy mindenevő–passzív tengely mentén rendeződik el, mintsem egy elit- és tömegkultúra tengelyen.⁵²

A régiók fiataljainak a szabadidős magatartását összehasonlítva a legnagyobb változást Erdélyben és Felvidéken érzékelhetjük. A felvidéki fiatalok jóval aktívabbnak mutatkoznak, mint négy évvel ezelőtt, Erdélyben pedig sokkal nagyobb passzivitást tapasztalunk. Ennek magyarázata az lehet, hogy Romániában voltak a legszigorúbb és a leghosszabb ideig tartó szabályozások a járványhelyzet idején. Kárpátalján és Vajdaságban csökkent a mindenevők száma, viszont nem számottevően.

További gondolatok

A járványhelyzettel fokozódott a számítógéphasználat, a munka és a különféle szabadidős tevékenységek online térbe költözése az élet minden aspektusában változásokat hozott, különösen a szabadidős kulturális fogyasztási szokások alakulásában. A digitális média változatos kulturális formákat és tartalmakat hozott létre a társadalom nagy része számára: elérhetően, határoktól mentesen és alacsony költségek mellett. Tehát nagyon fontos kérdés, hogy a járványhelyzet milyen hatást gyakorolt a társadalmi egyenlőtlenségek rendszerére és milyen mértékben változtatja meg a fiatalok szabadidős magatartását.

Az internethasználat és kultúrafogyasztás összefüggéseinek elemzéséhez olyan változók kidolgozására van szükség, amelyek a médiafogyasztást nem önmagában, hanem a szabadidős kulturális tevékenységekbe integrálva mérik. Éppen ezért fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy az ezt követő felmérések előkészítésekor nagyobb figyelmet kell szentelni a digitális térben való kultúrafogyasztás mérésére. A közösségi portálok, a médiakommunikációs eszközök használatának mérésével, az e-sport beemelésével pont ezt az innovációt kezdték el, viszont a kulturális fogyasztás digitális térben végzésének bővebb és alaposabb vizsgálatát lenne célszerű a továbbiakban kutatni. A fiatalok a számítógép előtt ma már több kulturális tevékenységet is végeznek: filmet néznek, tudományos cikkeket olvasnak, színházi előadásokat néznek, stb. Tehát javasoljuk a kulturális fogyasztás és szabadidő-eltöltés média- és okos eszközökkel való kapcsolatának ilyen jellegű mélyebb vizsgálatát.

52 Szabó, 2020. Szabadidő és kulturális fogyasztás, i.m.

Mellékletek

Szabadidős tevékenységek – Átlagok 2016, 2022

	Románia – Erdély		Szlovákia – Felvidék		Szerbia – Vajdaság		Ukrajna – Kárpátalja	
	2016	2020	2016	2020	2016	2020	2016	2020
Színházba	5,2	5,2	5,5	5,3	4,7	5,1	5,4	5,5
Artmoziba/ művészfilmeket nézni	5,5	5,5	5,6	5,6	5,6	5,7	5,8	5,8
Multiplexbe vagy más moziba	5,3	5,2	5,1	4,7	5,2	5,2	5,7	5,4
Könyvtárba	4,9	5,2	5,4	5,2	4,9	5,2	5,0	5,2
Komolyzenei hangversenyre	5,7	5,6	5,8	5,8	5,7	5,7	5,8	5,9
Könnyűzenei koncertre	5,1	5,3	5,5	5,1	5,0	5,2	5,6	5,5
Könyvesboltba	5,0	5,0	5,4	4,8	5,1	5,0	5,0	5,2
Kiállításra, múzeumba	5,2	5,3	5,6	5,4	5,1	5,3	5,5	5,5
Operába	5,8	5,7	5,8	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9
Kávézóba, teázóba	3,2	3,3	4,8	3,5	3,1	3,1	3,2	2,9
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	3,4	3,7	4,7	3,6	3,3	3,3	4,0	3,5
Étterembe	3,9	3,7	4,8	3,7	4,2	3,7	4,2	3,5
Konditerembe, fitnessklubba	5,0	4,8	5,2	4,6	4,7	4,5	5,1	4,8
Plázába (2016) – E-sport (2020)	4,2	5,2	4,5	5,0	4,6	5,2	4,6	5,3
Táncházba (2016) – Élményközpont (2020)	5,4	5,5	5,6	5,5	5,6	5,7	5,4	5,5

(Milyen gyakran szokott...? Skála: 1 – hetente többször, 2 – hetente egyszer, 3 – havonta többször, 4 – 2–3 havonta, 5 – évente többször, 6 – szinte soha)

Klaszterek: Románia, Erdély (átlagok)

	Kultúraorientáltak 35,5%	Mindenevők 8,1%	Passzívak 38,8%	Könnyed szórakozók 17,6%	Összátlag
Színházba	5,21	3,50	5,65	5,23	5,24
Artmoziba/ művészfilmeket nézni	5,58	3,79	5,78	5,41	5,48
Multiplaxbe vagy más moziba	5,26	3,66	5,56	4,94	5,19
Könyvtárba	5,21	2,96	5,55	5,26	5,17
Komolyzenei hangversenyre	5,78	3,81	5,89	5,78	5,66
Könnyűzenei koncertre	5,28	3,59	5,63	5,26	5,27
Könyvesboltba	4,92	3,14	5,42	4,98	4,98
Kiállításra, múzeumba	5,38	3,64	5,71	5,38	5,36
Operába	5,82	4,15	5,91	5,85	5,72
Kávéházba, teázóba	2,45	2,61	4,65	2,70	3,36
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	2,64	2,98	5,03	3,17	3,68
Étterembe	3,14	3,08	4,62	2,97	3,67
Konditerembe, fitneszklubba	5,61	3,67	5,73	1,89	4,84
E-sport	5,76	3,87	5,81	3,22	5,17
Élményközpont	5,60	4,09	5,78	5,14	5,46

Klaszterek: Szlovákia, Felvidék (átlagok)

	Mindenevők 18%	Passzívak 35%	Kultúraorientáltak 18%	Könnyed szórakozók 29,5%	Összátlag
Színházba	4,62	5,61	5,09	5,48	5,30
Artmoziba/ művészfilmeket nézni	5,29	5,84	5,28	5,81	5,63
Multiplexbe vagy más moziba	4,27	5,30	4,31	4,50	4,70
Könyvtárba	3,99	5,72	4,99	5,59	5,24
Komolyzenei hangversenyre	5,48	5,92	5,59	5,91	5,78
Könnyűzenei koncertre	4,67	5,55	4,83	5,00	5,10
Könyvesboltba	3,63	5,35	4,50	5,04	4,80
Kiállításra, múzeumba	4,61	5,71	5,26	5,57	5,39
Operába	5,70	5,95	5,78	5,96	5,88
Kávéházba, teázóba	3,04	4,72	2,86	2,87	3,54
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	3,92	4,45	3,00	2,68	3,57
Étterembe	3,27	4,68	3,09	3,15	3,69
Konditerembe, fitneszklubba	5,15	5,66	2,08	4,48	4,58
E-sport	5,37	5,84	2,23	5,62	5,04
Élményközpont	5,22	5,75	5,07	5,55	5,48

Klaszterek: Szerbia, Vajdaság (átlagok)

	Passzívak 39,3%	Könnyed szórakozók 22,0%	Mindenevők 2,3%	Kultúraorientáltak 36,4%	Összátlag
Színházba	5,62	4,99	4,41	4,62	5,09
Artmoziba/ művészfilmeket nézni	5,84	5,65	5,24	5,59	5,70
Multiplexbe vagy más moziba	5,62	5,03	5,31	4,99	5,26
Könyvtárba	5,52	5,29	2,53	5,01	5,21
Komolyzenei hangversenyre	5,87	5,87	3,85	5,54	5,71
Könnyűzenei koncertre	5,65	5,14	4,04	4,86	5,21
Könyvesboltba	5,46	5,10	2,70	4,69	5,04
Kiállításra, múzeumba	5,62	5,33	4,78	5,07	5,34
Operába	5,96	5,89	5,06	5,89	5,90
Kávéházba, teázóba	4,37	2,73	3,32	2,11	3,16
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	4,78	2,70	3,77	2,13	3,33
Étterembe	4,61	3,38	3,56	3,05	3,75
Konditerembe, fitneszklubba	5,65	1,65	1,99	5,25	4,54
E-sport (edzőterem, központ)	5,89	3,42	2,80	5,84	5,26
Élményközpont	5,90	5,61	3,24	5,69	5,70

Klaszterek: Ukrajna, Kárpátalja (átlagok)

	Könnyed szórakozók 30,3%	Mindenevők 15,2%	Passzívak 34,3%	Kultúraorientáltak 20,1%	Összátlag
Színházba	5,64	4,93	5,76	5,42	5,53
Artmoziba/ művész- filmeket nézni	5,72	5,76	5,89	5,59	5,76
Multiplexbe vagy más moziba	5,32	5,27	5,63	5,06	5,37
Könyvtárba	5,66	3,42	5,58	5,06	5,17
Komolyzenei hangversenyre	5,89	5,74	5,93	5,77	5,86
Könnyűzenei koncertre	5,34	5,25	5,63	5,54	5,47
Könyvesboltba	5,53	4,09	5,48	5,09	5,21
Kiállításra, múzeumba	5,67	5,06	5,79	5,28	5,54
Operába	5,86	5,87	5,94	5,82	5,88
Kávéházba, teázóba	2,21	2,48	3,70	2,83	2,89
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	2,09	4,34	4,71	3,21	3,56
Étterembe	2,92	3,32	4,39	2,93	3,49
Konditerembe, fitneszklubba	5,41	5,54	5,69	1,75	4,79
E-sport (edzőterem, központ)	5,77	5,82	5,93	3,27	5,33
Élményközpont	5,48	5,55	5,61	5,21	5,48